

Stammespråket i barnevernet.

Utarbeidet av:

Nina Marie Unnfoss Solberg

Fag:

Masteroppgave i familierapi og systemisk praksis

Veileder:

Anne Kyong Sook Øfsti

Stuedsted:

Diakonhjemmet Høgskole, 2013.

Antall ord: 26 512

24. april. 2013.

På vei inn:

"...det var en låst dør som møtte meg og kun en ringeklokke som ga meg muligheten til å få kontakt. Så fort jeg ringte på klokken var det en stemme som svarte; Hva kan jeg hjelpe deg med? Jeg presenterte meg med navn og sa at jeg var ventet, damen i høytaleren sa hun måtte sjekke avtaleboken og ville ikke slippe meg inn med det første. Det viste seg at min kontaktperson ikke var tilstede, det hadde skjedd noe akutt og hun var i tvil på om jeg skulle få komme inn. Allerede her startet min observasjon av språket, jeg forstod helt klart hva akutt var og at det var viktigere enn noe annet, slik er det i barnevernet; akuttsaker må komme først! Jeg sa til damen med høytalerstemmen at jeg var masterstudent fra Diakonhjemmet...og da, med ett...så klikket det i døren og jeg kunne få gå inn. Bak døren var det et venterom som møtte meg, det satt en dame med et lite barn på fanget. På venterommet var det noen gamle leker i en kasse og det var en rekke ukeblader og barnebøker som lå fremme. Moren på venterommet så lei seg ut og hun holdt hardt på barnet sitt. Jeg fikk med et lyst til å sette meg ned og spørre om hun var redd, men det var ikke min oppgave...ikke nå...men blikket jeg møtte vil jeg huske, for jeg var også litt redd denne dagen. Når jeg kom inn på selve kontoret var det en lang korridor som kom meg i møte, det var kontorer på hver side hvor det var en eller to saksbehandlere sammen, de satt alle med ryggen til. Det stod flere og småpratet i dørråpningen med kaffekoppen i hånden, de så ut til å føre alvorlige samtaler, det var rolig og alle kikket på meg som gikk nedover gangen. Jeg forsøkte å holde fokus, på min rolle som masterstudent i deltagende observasjon...men jeg var med ett en del av det hele..."

*Fra feltnotat,
Nina Solberg, september 2012.*

Forord.

Det å skrive en masteroppgave har vært en lang prosess med mange opp og nedturer, men jeg har holdt fast i at dette er en oppgave jeg skal klare. Jeg bestemte meg for å holde stø kurs når det stormet som verst og jeg ville så gjerne komme i land, det har jeg gjort nå. **Endelig...jeg sier bare endelig...jeg er i mål.**

Det er mange som har bidratt til at jeg har klart å komme i mål på dette lange løpet og de fortjener alle en stor takk. Oppgaven hadde ikke blitt til uten uvurderlig støtte fra min gode og snille mann **Geir**, uten deg hadde jeg ikke under noen omstendigheter klart dette.

Takk også til min veileder **Anne Øfsti** som ”kastet ballen” over til meg og lot meg ta styringen over studien og ”holdt ut” med alle mine sukk underveis, uten din veiledning hadde det heller ikke blitt noen oppgave. Dine kloke ord vil jeg alltid bære med meg. Studiet i familierapi og systemisk praksis har gitt meg så mye og det har gjort sitt til at ”voksesmertene” ikke lenger er så vonde, at innsikten har blitt større, at spørsmålene har blitt flere og at nysgjerrigheten øker. Troen på at det er mulig og at man sammen kan finne en vei å gå har blitt styrket. Jeg vil også rette en stor takk til alle heiarop fra **medstudenter og venner** som har fulgt meg i denne prosessen, hadde dere bare visst hvor mye det betydde, det er virkelig noe i det ”...en forskjell som gjør en forskjell”. Studieleder **Hans Christian Michaelsen** skal også ha en stor takk for alle hans kreative krumspring som har gjort tunge studiedager inspirerende.

Jeg har også mye å takke min arbeidsgiver, **Bufetat** for i dette løpet, jeg var så heldig å få permisjon med lønn for å slutføre skriveprosessen på oppgaven. Dette er noe som jeg setter umåtelig pris på. Jeg håper også at min studie kan gi verdifulle innspill tilbake i en hektisk hverdag. Jeg har et stort engasjement for barnevernfaget og gjennom min jobb i det statlige barnevernet får jeg muligheten til å utvikle dette. Takk til min sjef **Jan-Erik Andersen** for at du trodde på meg og takk **Astri Kjørstad** for all din støtte i all tid.

Takk også til mine **informanter** som så sporty stilte opp og tok imot en ”deltagende observatør” i en krevende arbeidshverdag, uten dere hadde jeg ikke hatt noen oppgave. Jeg håper også at dere vil kunne få noe tilbake fra studiens innhold.

Det siste året har vært en lang reise i kunnskap, forskning og teorier, til tider har jeg nok vært ganske fraværende og det sannsynligvis ikke alltid vært like hyggelig å ha en mamma som konstant har gått rundt med bøker, pc og notater. Så sist, men ikke minst vil jeg takke de tre barna mine **Ulrikke, Mathilde og Fabian** for at dere har holdt ut med meg denne ”laaaange” tiden det har tatt å skrive, nå er det vår tur igjen!

Sarpsborg 24.april 2013

Nina Solberg

Sammendrag

Denne studien tar for seg språket i bruk i barnevernet. Det er barnevernets egne ord og begreper som har fokus, deres stammespråk. I *Proposisjon til Stortinget 106-L fra 2012- 2013* er dette med begrepsbruk i barnevernloven bragt inn som et eget tema. Det vektlegges at brukerne skal kjenne seg igjen i det begrepsapparat som barnevernet benytter seg av.

Brukerne selv har kommet med innspill på at det er viktig å forstå og like ordene for å føle seg trygge på det barnevernet sier og bestemmer.

Min studie tar utgangspunkt i en kvalitativ undersøkelse hvor det er benyttet deltagende observasjon som metode for innhenting av data. Den deltagende observasjonen er foretatt ved to barnevernkontor og diskursanalyse er benyttet både som teoretisk forankring og som metode for å analysere mitt empiriske materiale. Teorier om språkspill og sjanger vil bli presentert og Foucault sitt maktbegrep er gjort rede for sammen med sentrale diskursanalytiske begreper. Problemstillingen som vil bli belyst i oppgaven er:

Hvordan bidrar barnevernets stammespråk til å skape virkelighetsforståelser av klienter og hvilke konsekvenser kan det få i barnevernets saksdrøfting?

I studiens analysedel blir det lagt frem funn som blir drøftet underveis med relevant forskning og teori. Det vises hvordan makten kommer til syne i barnevernets språk og hvordan ulike subjektposisjoner blir konstruert gjennom den psykologiske, relasjonelle, juridiske og moralske diskursen. Forskningsspørsmålene i oppgaven er opptatt av hvilke ord og virkemidler som tas i bruk i barnevernets drøftinger. Hvilke diskurser blir synlige i drøftingene og er det spesielle diskurser som har hegemoni? Med et sosialkonstruksjonistisk perspektiv vil oppgaven vise hvordan språket bidrar til konstruksjoner av ulike virkelighetsforståelser av klienter i barnevernets drøftinger.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	8
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV TEMA	8
1.2 PROBLEMSTILLING	11
1.3 BARNEVERNET OG JURIDISK RAMMEVERK	11
1.4 KUNNSKAPSIDELOGIER I BARNEVERNET	13
1.4.1 UTVIKLINGSTREKK I BARNEVERNETS FOKUS	13
1.5 ANNEN FORSKNING	14
1.6 OPPGAVENS OPPBYGGING	17
2 TEORETISK OG VERDIMESSIG FORSTÅELSE	17
2.1 SOSIALKONSTRUKSJONISME	18
2.2 DISKURSTEORI	20
2.3 FOUCAULT`S MAKTBEGREP	22
2.4 SUBJEKTPOSIJONER	23
2.5 SPRÅKSPILL OG SPRÅKHANDLINGER	24
3 METODE	25
3.1 VALG AV FORSKNINGSDESIGN	25
3.2 UTVALG	26
3.3 DELTAGENDE OBSERVASJON	28
3.4 TRANSKRIBERING	30
3.5 SJANGER	31
3.6 DISKURSANALYSE	31
3.6.1 HVORDAN FINNE DISKURSENE	33
3.6.2 SENTRALE DISKURSANALYTISKE BEGREPER	36
3.7 Å FORSKE I EGET FELT	38
3.8 KRITISK BLIKK PÅ VALGT METODE	40
3.9 ETISKE REFLEKSJONER	40
3.10 VALIDITET	41
4 PRESENTASJON AV ANALYSE	43
4.1 DEN PSYKOLOGISKE DISKURSEN	43
4.1.1 BRUK AV ATFERDSBEGREPET FOR LEGITIMERING AV TILTAK	44
4.1.2 KONSTRUKSJONER AV SUBJEKTPOSIJONER OG UENIGHET	46
4.2 DEN RELASJONELLE DISKURSEN	48
4.2.1 ”SAKEN”, HVEM ER DET	50
4.2.2 BARNEVERNET I EN EKSPERTPOSIJON	52
4.2.3 RETORIKK – LEGITIMERING AV AVGJØRELSER	53
4.2.4 ISCENESETTELSE AV DEN ”GODE HJELPER”	54
4.3 DEN JURIDISKE DISKURSEN	55
4.3.1 TIDLIGERE HISTORIKK FELLER	56
4.3.2 BARNEVERNET I OPPDRAGERROLLEN	60
4.4 DEN MORALSKE DISKURSEN	63
4.4.1 KONSTRUKSJONEN AV MORSIDEALER	63
4.4.2 KONSTRUKSJONER OM AVVIK	65

5	AVSLUTNING OG OPPSUMMERENDE DISKUSJON.	69
5.1	OPPGAVENS BEGRENSNINGER OG TANKER OM VIDERE FORSKNING	72
	LITTERATURLISTE	73
	VEDLEGG I. INFORMASJON TIL INFORMANTENE	78
	VEDLEGG II. SAMTYKKEERKLÆRING	80
	Vedlegg III. Svar på søknad NSD	

1. Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Tema for masteroppgaven er barnevernets bruk av språk og begreper i deres daglige drøftinger av klientsaker. Jeg mener å høre at barnevernet har et eget stammespråk. Når jeg benytter meg av begrepet stammespråk opplever jeg at det er et eget begrepsapparat barnevernet har utviklet og benytter seg av ovenfor samarbeidspartnere og klienter. Jeg kunne ha valgt å kalle dette for et eget fagspråk eller en sjanger, men for meg i min studie og med den bakgrunn jeg har så syntes jeg at stammespråk er det som gir en dekkende beskrivelse. Jeg opplever at språket i barnevernet er noe særegent, det kjennetegnes ved at de som jobber i barnevernet benytter seg av dette språket. Ofte blir begreper sidestilt og begreper brukes om hverandre. Eksempler på stammespråk vil være: *"Mor er ikke veiledningsbar"*, *"Ungdommen er utagerende"*, *"Barnet er lite tilpasningsdyktig"*, *"Hun har bedt om å bli plassert"* og *"Barnet er vanskelig plasserbar"*. Dette er begreper som både saksbehandlere i barnevernet, jurister og sakkyndige benytter seg av og tilsynelatende kan det se ut til at alle forstår hverandre godt når man benytter disse begrepene.

Jeg er nysgjerrig på de språkhandlinger som blir utført. Anne Øfsti (2010:29) skriver i sin bok om begrepet språkhandlinger, det refereres til Searle (1995) som sier at det å tale et språk er en språkhandling. Språkhandlinger kan være både direkte og indirekte handlinger.

Barnevernet bruker språket til å utføre handlinger som det å informere, definere, beskrive og argumentere. Det stilles store følelsesmessige krav til klienten i møte med barnevernet, og barnevernets språk kan fremstå som fremmedgjørende og lite gjenkjennbart for den enkelte bruker. Ofte oppstår det frustrasjon og konflikter i møte mellom brukeren og barnevernet, språket man benytter seg av mener jeg har en stor betydning.

Jeg er opptatt av om de ansatte i barnevernet er seg bevisst på det språk de bruker og om de mener at språket er beskrivende for de hendelser og historier de møter i møte med brukerne. Gjennom å benytte denne form for stammespråk er man også med på å definere de personer vi jobber for inn i ulike kategorier. Det er svært sjeldent at det spørres om det som er bakenforliggende ved selve begrepet man bruker. Ordene man bruker bidrar til å skape personer, definere situasjoner og hendelser. I *Stortingsproposisjon 106 - L (2012-2013) om Endringer i barnevernloven* som ble lagt frem den 05.04.2013, har begrepsbruk i barnevernet

fått et eget kapittel. Departementet viser til et eksempel som begrepet *atferd*, dette er et begrep som har blitt gjenstand for diskusjon i barnevernets fagmiljøer. En av innsigelsene er at begrepet *atferd* viser til egenskaper ved barnet og i liten grad anerkjenner barnets handlemåte som en reaksjon. Departementet sier videre at det ikke er likegyldig hvilke begreper man velger å benytte og at begrepsbruken kan påvirke forholdet mellom en selv og brukerne. Dette kan igjen få betydning for utfallet av en sak (Prop.106-L, 2013).

I *Stortingsmelding nr. 1 fra barn og unge i Norge* laget av Forandringsfabrikken ved Barnevernproffene i 2011, finner jeg følgende tekst som jeg ønsker å invitere leserne til å ha med som et bakteppe gjennom denne oppgaven. Jeg siterer følgende fra meldingen:

Ønske om noen forandringer.

Mange av ordene barnevernet bruker, kan gjøre det lett å kjenne seg annerledes, stempla, rar eller problematisk. De skaper avstand og utrygghet. Det er ord som brukes mye og vi trenger dem for å forklare livet vårt, til venner, klassekamerater og tilfeldige bekjente. Derfor har vi bedt om at de forandres. Rundt i Norge har vi møtt barnevernsansatte, politikere og studenter som nikker og klapper når vi presenterer ønskene om å forandre ordene. Noen få voksne har vært skeptiske. Men vi tror ikke det kan avgjøre. Det er oss ordene brukes om og vi må knytte dem til våre liv. (Stortingsmelding nr. 1. Fra barn og unge i Norge 2011: 5)

Det har vært iverksatt flere strategier i barnevernet for å ha fokus på dette med språk. Barne- og likestillingsdepartementet og det statlige barnevernet presenterte i 2008 kommunikasjonsstrategien *Et åpent barnevern – kommunikasjonsstrategi for barnevernet 2008 – 2011*. Det ble lagt vekt på at barnevernet skal kommunisere med et tydelig og enkelt språk. Det er en utfordring når barnevernets fagspråk ofte er fremmed for brukerne og befolkningen for øvrig. Alternative forslag til løsninger som ble lagt frem i strategien var blant annet at barnevernet bruker et enkelt språk om barnevernets arbeid. Fagtermer og forkortelser skal alltid forklares.

Et annet viktig dokument som har gitt synspunkter på dette med bruk av språk er *Barnevernpanelet 2011* sin rapport. Barnevernpanelet ble opprettet i desember 2010 av daværende Barne-, likestilling og inkluderingsminister Audun Lysbakken. Panelet skriver i sin rapport at det er grunnleggende at barn, unge og foreldre forstår og kan identifisere seg med de ord og begreper det benyttes i barnevernet.

De mener videre at dette er nødvendig for å kunne føle seg trygg, oppfatte informasjonen de får, forstå bestemmelsene som skal tas fremover og kunne være bidragsytere til eget liv. Panelet har også gitt eksempler på begreper i sin rapport som de mener bør bli vurdert for å endres. Eksempel på dette er begrepet *tilsynsfører*; selve begrepet kan gi assosiasjoner til innsatte i fengsel, da det er fanger som har tilsynsførere, de foreslår å bruke begrepet tillitsperson. Selve ordet *saksbehandler* er også foreslått endret til kontaktperson, dette da barn og unge ikke er en sak, men mennesker som trenger hjelp og støtte. Videre er også ordbruken i fylkesnemnda påpekt, ord som *part i sak*, *vitne i sak* uttrykker kamp i stedet for samarbeid. Det er også viktig å ta med at mange av begrepene innen barnevernets begrepsapparat ikke finnes i andre språk og at det må forklares med andre ord. Dette er av stor betydning for barn og familier med etnisk minoritetsbakgrunn (Barnevernpanelet 2011:21).

Barnevernsarbeideren i det kommunale barnevernet befinner seg i en tosidig rolle mellom behandlingsorientert og forvaltningsmessig yrkesutøvelse. Det er en dobbeltrolle mellom det sosialfaglige og det juridiske aspektet. Tiltakene i barnevernet spenner fra forbyggende arbeid som å legge til rette for fritidstiltak, foreldrestøttende tiltak og veiledning – til omsorgsovertakelser etter alvorlig omsorgssvikt. Dette vil igjen være noe som stiller store krav til den enkelte arbeider i møte med klienter og språket man benytter seg av. Barnevernsarbeideren har mange ulike nivå å forholde seg til og man skal samarbeide med etater som alle har sitt stammespråk og sine kulturer. Det å jobbe med andre menneskers historier og utfordringer i et barnevernfaglig perspektiv handler også mye om å jobbe med endring. Forskere har i all tid vært opptatt av hvordan måter vi snakker og skriver på former våre livsmønstre. Hvordan språkhandlinger, ord og begreper vi bruker trekker oss i en retning og gjør oss blinde for andre. Diskursforskere er opptatt av å belyse det språk vi lever med, ikke bare fordi at språket er interessant i seg selv, men fordi man har et ønske om å bidra til sosial forandring (Gergen og Gergen, 2005:58). Gjennom å se på språket man benytter seg av og bli seg bevisst på kommunikasjon og dets kraft i møte med andre, vil mulig også det kunne bidra til en forandring. En forandring som skaper mulighet for endring. Min interesse for språket henger nøye sammen med min undring over hvordan man innen ulike kulturer og grupper oppfatter ord og begreper som sanne og andre ikke. Jeg har gjennom min praksis i barnevernet vært opptatt av hvordan man benytter seg av språket til å beskrive andre og i hvilken grad det påvirker måten vi tenker og betrakter den andre på.

1.2 Problemstilling

Det å jobbe med problemstillingen har vært en pågående prosess gjennom hele oppgaven og til tider har det vært knyttet til frustrasjon. Som Malterud (2008) påpeker kan forskerens faglige interesser, motiver og personlige erfaringer være avgjørende for hvilken problemstilling som blir valgt. Ved å tilegne meg innsikt i Foucaults diskursbegrep har jeg jobbet meg frem til følgende problemstilling:

Hvordan bidrar barnevernets stammespråk til å skape virkelighetsforståelser av klienter og hvilke konsekvenser kan det få i barnevernets saksdrøfting?

Det overordnede spørsmålet for min oppgave er å finne ut av hvordan språket barnevernet benytter seg av bidrar til å skape virkelighetsforståelser av den enkelte klient, og hvordan man gjennom å analysere språket kan finne ut av hvilke diskurser som er rådende. Jeg har utformet følgende forskningsspørsmål:

- Hvilke ordvalg og virkemidler tas i bruk i drøftingene?
- Hvilke diskurser blir synlige i drøftingene og er det spesielle diskurser som har hegemoni?
- Hvilke subjektposisjoner kommer frem i de ulike drøftingene?
- Hvordan fremstilles barn og foreldre i de ulike saksdrøftingene?

1.3 Barnevernet og juridisk rammeverk

Barnevernet sitt ansvarsområde og oppgaver er lovpålagte og regulert av Lov om barnevernstjenester fra 1992. En av de mest sentrale funksjoner barnevernet har er å regulere barn og unges oppvekstsvilkår ved å gripe inn i utsatte barns liv, yte hjelp og utøve kontroll av familien (Lov om Barneverntjenester, 1992). Dette medfører en rekke profesjonsspesifikke, men også profesjonelle dilemmaer og utfordringer (NOU 2009:8, s. 27). Barnevernet har to hovedtyper hjelp eller tiltak; hjelpetiltak og omsorgstiltak. Hjelpetiltakene som er behovsprøvd gis til barn og deres familie med foreldrenes samtykke, og eventuelt barns samtykke basert på deres alder. Omsorgstiltak vil innebære plassering av barnet utenfor hjemmet etter fylkesnemndvedtak kalt for ”tvangsvedtak”. Både kommune og stat har oppgaver og ansvar innenfor barnevernsområdet. Barne-, likestillings- og

inkluderingsdepartementet har det overordnede forvaltningsansvaret for barnevernloven, mens gjennomføringen av det daglige arbeidet innen barnevernet i hovedsak skjer kommunalt. Barneverntjenesten skal blant annet gi råd og veiledning, foreta undersøkelser, treffe vedtak etter loven eller forberede, iverksette og følge opp tiltak i forhold til barn som er utsatt for omsorgssvikt. I praksis er det barnevernsarbeiderne som skal sikre at barn lever under trygge oppvekstvilkår. De har som oppgave å fatte beslutninger og gripe inn i nære og personlige relasjoner i en familie. De har en rolle som er i stand til å hjelpe, men som også kan gjøre stor skade.

I NOU 2009:08 om *Kompetanseheving i barnevernet* presenteres det juridiske rammeverket som barnevernet opererer innenfor. Det er omfattende og består blant annet av de grunnleggende rettssikkerhetsprinsipper som gjelder ved tildeling av goder og inngrep i privatsfæren. Prinsippene er delvis nedfelt i og kommer til uttrykk gjennom sentrale menneskerettighetskonvensjoner som den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen og FNs barnekonvensjon som nasjonal lovgivning er underlagt (NOU 2009:08).

FNs barnekonvensjon bygger på fire hovedprinsipper:

- Barn har rett til liv og helse.
- Barn har rett til skolegang og utvikling.
- Barn har rett til deltakelse og innflytelse.
- Barn har rett til omsorg og beskyttelse.

I barnevernet møter man mange barn og foreldre som lever under belastende forhold. Det er mange inntrykk som til tider kan være overveldende. Barnevernet har gode mål for sitt arbeide, men til tider kan det være at midlene eller metodene man benytter seg av for å nå sine mål ikke er gode nok (Schjeldrup og Omre, 2007). Det å skulle undersøke om barn har det godt nok og da ofte under omstendigheter som bærer preg av krise og kaotiske forhold, kan føre til at det er vanskelig å finne fokus. Det å realisere barnevernets mandat vil kreve formålstjenlige rammebetingelser og forutsetter kompetanse hos de ansatte som korresponderer med ansvarsoppgaven. De ansatte skal kunne forvalte kunnskap om barns utvikling og læring, samt ha en innsikt som innebærer at denne praksisen blir anvendt fornuftig i praktiske og spesifikke sammenhenger. Videre arbeider den ansatte også innenfor et samfunnsmandat som krever kompetanse på å forvalte rettsregler og systemforutsetninger. I de første tre månedene hvor barnevernet etter Lov om barneverntjenester har krav om å

undersøke saken, vil kontrollaspektet med den makt det medfører være stor. Man ser at mangelen på likeverd mellom saksbehandler og familien er åpenbar og det er en kunst å skulle kunne balansere mellom hjelper og kontrollør. Det å skulle kartlegge barn og unges omsorgssituasjon kan sammenlignes med forskning og det er viktig at man ivaretar etiske hensyn og forvalter lovens formål til barnets beste.

1.4 Kunnskapsideologier i barnevernet

En universell og sterk verdi i vårt samfunn er at barn og foreldre hører sammen.

Barnevernloven er fundert på denne oppfatningen og understreker at det er til barns beste å vokse opp hos sine biologiske foreldre. Samtidig uttrykkes det i loven at dersom foreldrenes omsorgsutøvelse utsetter barnets helse og utvikling for alvorlig fare for skade, og man ikke kan rette opp dette ved hjelp av tiltak mens barnet bor hjemme, kan det være til barnets beste å vokse opp hos andre enn foreldrene. Det er ulike oppfatninger av hvilke forhold som utsetter barn for skade, hvor mye barnet vil kunne tåle og hvilke betingelser som vil kunne kompensere for sviktende omsorg. Hva som er barnets beste er både kulturelt og kontekstuel konstruert. Verdimesige endringer samt endrede materielle og strukturelle forhold i samfunnet bidrar til nye forståelsesmåter og nye tanker om hva som utgjør det gode barneliv, og hva som forhindrer det. (Havik, 2004).

1.4.1 Utviklingstrekk i barnevernets fokus

Det har skjedd en forskyvning fra vergerådsloven og barnevernloven av 1953 og frem til dagens lovgivning. På 1950 var det gjerne problemer som var knyttet til ytre forhold, problemer med økonomi, praktiske vanskeligheter eller bolig som var årsaken til barnevernets inngripen. Trangbodddhet, fattigdom og renslighet var ofte tema i sakene (Juul 2010, Ericsson 2003). I dagens barnevern ser man at barnevernet i større grad har fokus på foreldrenes og barnas personlige problemer. Det har i de siste tiårene vært en individualiseringstendens i den vestlige verden som mulig har bidratt til dette, samt forskernes fokus og kunnskapsbidrag (ibid).

På 1970-tallet så man at tema barnemishandling ble satt på dagsorden og dette førte også til at barnevernet i sitt arbeide fikk møte familier med denne problematikken.

Gjennom 70- og 80- tallet var det et økende misbruk av narkotika blant ungdom, noe som igjen førte til nye utfordringer for barnevernet. På midten av 1980-tallet ble seksuelle overgrep mot barn et tema og ved begynnelsen av 1990- tallet fikk man alvorlige saker som omhandlet overgrep i økende omfang til barnevernet (Ericsson 2003). Økningen skyltes neppe at det var en faktisk økning av saker, men at dette med overgrep nå hadde blitt et tema som hadde fått det offentliges oppmerksomhet (Ericsson 2003). På 1990- tallet fikk man også et økende antall saker som omhandlet barn som var utsatt for alkoholskader under svangerskapet. Man begynte å bli mer oppmerksom på alkoholskader som ble påført fosteret under svangerskapet (FAS= føtalt alkoholsyndrom, FAE=føtale alkoholeffekter). Det ble da kjent at dette kunne være årsaker til psykisk utviklingshemning samt lære og konsentrasjonsproblemer hos barn (Juul 2010, Grinde 1995). Slik det ser ut i dagens barnevern er det i første rekke foreldrenes problemer med rusmisbruk, psykiatrisk sykdom, vold og store konflikter i familien, da spesielt ved samlivsbrudd eller skilsmisse som er hovedårsaken til at barnevernet har tiltak inne i familier eller må fremme forslag om omsorgsovertagelse for barn. Det er en tiltagende profesjonalisering av barnevernet og Ericsson (2003) fremhever at dette er noe som også vil få betydning for hva man ser etter i barnevernssaker. Fokuset i sakene synes nemlig å trekke veksler på den kunnskapen som barnevernsarbeideren har.

1.5 Annen forskning

Barnevern er et komplekst felt og det er mange yrkesgrupper som er involvert i det daglige arbeidet barnevernet utfører. I mitt litteratursøk har det ikke vært lett å finne frem til relevant litteratur som kan gi et bilde av språket i bruk i barnevernet. I det mangfold av bøker som tar for seg barnevernfaget er ikke språkbruk og kommunikasjon sentralt. Derimot er det skrevet flere masteroppgaver og doktoravhandlinger som omhandler tema språkbruk i sosialfaglig arbeid. Målet med denne presentasjonen er å vise frem til hvilke forskningsarbeid som finnes innen denne retningen og posisjonere mine kunnskapsmål i denne masteroppgaven i forhold til eksisterende forskning.

Det å produsere tekst, rapporter og journaler er en viktig del av barnevernets arbeid. **Eivind Engebretsen** ved Universitetet i Oslo har doktorgrad på sin avhandling *"Barnevernet som tekst - nærlesning av 15 utvalgte journaler fra 1950- og 1980 tallet"*. Han har også gitt ut boken; *"Hva sa klienten?; retorikken i barnevernets journaler"*.

Engebretsen er opptatt av at barnevernets journalspråk ikke gjenforteller klientens livssituasjon. Hans funn viser at det er bekymringsverdig at så mange klienter ikke kjenner seg igjen i barnevernets tekster. Engebretsen setter søkelyset på viktige spørsmål i barnevernet når han spør om språket er i samsvar med det bilde barnevernet ønsker å tegne av seg selv. Videre setter han fokus på om språket bidrar til å skape det forhold man ønsker mellom saksbehandler og klient? Han beskriver i sin bok en form for språkbruk i journalene som viser til henholdsvis et ”kontaktspråk” og et ”kontraktspråk”. Kontaktspråket formidler kontakt mellom barn, foreldre og saksbehandler. Kontraktspråket har til intensjon å forholde seg til klienter som subjekter og på samarbeid basert på en likeverdig dialog. Kontraktspråket derimot viser at det er barnevernet som er premissleverandør og barn og foreldre blir passivt aksepterende. Engebretsen viser til at det er kontraktspråket som dominerer i de journaler han har studert, han viser til at det er et språk som beskriver foreldre og barn sett fra barnevernets perspektiv og gjennom barnevernets begrepsapparat. Kontraktspråket ”frarøver individene retten til en livshistorie, retten til å forandre seg, til å tvile og være uenig med seg selv” sier Engebretsen (Engebretsen 2006:2008). Stammespråket, ord og begreper som er særegent for barnevernet, kommer til syne i det Engebretsen beskriver som kontraktspråk. Det er når barnevernet beskriver og snakker om klienter i sine drøftinger, rapporter og vedtak, at det blir brukt ord og begreper som er særegent for barnevernfaget.

I doktoravhandlingen ”*On knowing much and knowing little, An exploration of Case Discussions of Child Protection Team*” har **Roar Flatebø** (2005) satt fokus på hvordan faktabeskrivelser av virkeligheten blir konstruert i barnevernet. Hans fokus har vært på trekk ved talen og den argumentasjon som benyttes i arbeidet med å diskutere enkeltsakene i barnevernet. I sin studie viser han til hvordan familiene og deres problemer fremheves, og hvordan terminologi bidrar til å konstruere virkeligheten.

Åse Vagli (2009) har i sin doktoravhandling ”*Behind Closed Doors. Exploring the Institutional Logic of doing Child Protection Work*” kommet med et bidrag til å åpne barnevernsarbeidets grunnleggende og skjulte kunnskapspremisser for nærmere innsyn. Vagli viser at den dominerende aktive kunnskapen i barnevernsarbeidet er implisitte kulturelle ’tatt-for-gittheter’.

Randi Juul har vært opptatt av språk og diskursive praksisformer i sin doktoravhandling fra 2010; ”*Barnevernets undersøkelser av bekymringsmeldinger. Diskursive praksisformer og*

barneperspektiver i den kommunale barneverntjeneste, og konsekvenser i forhold til barna". Avhandlingen baserer seg på empirisk materiale og observasjon fra tre kommunale barneverntjenesters undersøkelser av bekymringsmeldinger. Studien viser at det ikke bare er juridiske og økonomiske maktformer som råder grunnen i barnevernets undersøkelsespraksis, men også kunnskapsmessig makt som får konsekvenser for barnevernets praksis (Juul, 2010). Sett i forhold til barnevernets stammespråk vil det være relevant å se hvordan kunnskapsmessig makt, ved at barnevernet tilegner seg et begrepsapparat som hører inn under den kunnskap som til enhver tid er rådende, ha stor betydning for hvordan klienter konstrueres i barnevernets drøftinger.

Elsa Nybø sin masteroppgave "*Barnet i teksten*" fra Høgskolen i Oslo i 2006 er også opptatt av hvordan klienten snakkes frem i tekster. Denne studien tar utgangspunkt i materialet fra forskningsprosjektet "Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling", et samarbeidsprosjekt mellom Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet (BUS-V) og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA). Analysen av materialet i denne studien viser en sammenheng mellom fortellermåte, fortellersynsvinkel, kunnskap om barnet, personlig relasjon til barnet og språk.

Min intensjon for masteroppgaven er et ønske om å kunne bidra til at man kan få et mer reflektert og kritisk forhold til det språk man benytter seg av i møte med brukere og bli mer bevisst på at språket ikke er nøytralt. Ofte er beskrivelser av den enkelte klient problemfokuseret og beskrivelsene er gitt av andre, med terminologi som ikke alltid er like gjenkjennbart for den enkelte. Det å gi mulighet for den enkelte selv å skulle beskrive sin historie, bringe sin stemme inn i barnevernets saksbehandling er noe som opptar meg og det er gjennom språket man kan få mulighet til dette. Barnevernet jobber etter Lov om barneverntjenester (1992) og det er i loven en balanse mellom makt og hjelp. I de saker hvor det forekommer alvorlig omsorgssvikt vil det være store krav til dokumentasjon som skal foreligge når saken skal behandles i Fylkesnemnda for sosiale saker. Det er også her man finner sakkyndige utredninger og krav til bevisførsel. Det skrevne ord har i denne konteksten stor makt. Når Engebretsen (2006) i sin avhandling hevder at "...kontraktspråket fratar individene retten til en livshistorie, retten til å forandre seg, til å tvile og være uenig med seg selv", ønsker jeg med min studie å sette søkelyset på språket i bruk i barnevernet og øke noe av kunnskapsgrunnlaget i forhold til dette tema.

1.6 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i 5 kapitler. I dette innledningskapittel har jeg presentert bakgrunn for valg av tema, problemstilling, presentasjon av de juridiske rammene barnevernfaget befinner seg innenfor og et kort blikk på ulike kunnskapsideologier i barnevernet. Jeg har sett det som viktig å skulle presentere hva brukerne selv sier om begrepsbruk i barnevernet og har derfor valgt å ta med et utsnitt fra *Stortingsmelding nr. 1 for barn og unge fra 2011*, skrevet av *Barnevernproffene* ved Forandringsfabrikken. Dette har bidratt til at innledningskapittelet har blitt noe omfattende. Annen forskning som er relevant og som min studie kan sees i lys av er også presentert i dette innledningskapittel.

I kapittel 2 redegjør jeg for studiens teoretiske og verdimessige forankring. Diskursanalyse forutsetter en sosialkonstruksjonistisk tankegang og dette blir presentert sammen med diskursteorier. Videre presenterer jeg Foucaults teori om makt og subjektposisjoner.

Wittgensteins teori om språkspill og språkhandlinger vil også være presentert i teoridelen, samt et kort avsnitt om sjangerbegrepet. I kapittel 3 gjør jeg rede for den metodiske delen av oppgaven. Jeg presenterer deltakende observasjon som metode, etiske refleksjoner og min rolle som forsker. Diskursanalyse som metode vil også bli presentert sammen med sentrale diskursanalytiske begreper. I kapittel 4 vil analysen av mitt empiriske materiale med drøftinger av henholdsvis den psykologiske diskursen, den relasjonelle diskursen, den juridiske diskursen og den moralske diskursen. I kapittel 5, vil jeg summere opp mine funn og komme med avsluttende betraktninger av min studie og tanker om videre forskning på tema.

2 Teoretisk og verdimessig forståelse

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere teori som jeg mener er relevant for å belyse min problemstilling. Studien har en sosialkonstruksjonistisk tilnærming og ut fra denne tankegangen er språk og virkelighet to sider av samme sak. Ferdinand Saussure introduserte dette språksynet allerede i 1915 hvor han hevdet at språket ikke bare er en speiling av virkeligheten, men at det også har en konstituerende kraft (Sørensen, 2008: 48). En konstruksjonistisk tilnærming innebærer å se på språket som reflekterer og skaper en sosial virkelighet innenfor en kulturell kontekst eller diskurs.

Jeg vil videre i dette kapittel presentere utsnitt fra teorier om sosialkonstruksjonisme og diskursbegrepet, samt Foucaults teorier makt og subjektposisjoner. Min studie tar utgangspunkt i det talte ord. Språk og språklig fremstilling i betydning av tale og tekst har alltid vært sentralt i samfunnsvitenskapelig forskning. Harriet Bjerrum Nielsen sier følgende:

”Det gjelder for all forskning at språket er vårt redskap til å utforske virkeligheten. Det finnes ikke noe arkimedisk punkt utenfor språket og kulturen hvorfra forskeren kan studere virkeligheten. Selv harddataforskeren er henvist til å bruke språket til å formulere sine spørsmål og diskutere sine tall”.

(Bjerrum-Nielsen 1998, s. 190)

Det å bruke språk er å skape mening. Men meningen ligger ikke i språket selv. Ord og setninger blir først meningsfulle når de inngår i kommunikasjonssituasjoner der mennesker bruker dem til å gjøre noe. Studiet av språket i bruk er uløselig knyttet til studiet av mening og kontekst (Jan Svennevig, 2009:14). Dette er noe av det jeg ønsker å kunne finne svar på i min oppgave, hvordan barnevernet bruker språk for å skape mening, hvilke ord og begreper blir benyttet i beskrivelser av den enkelte klient og hvordan kan dette vise til ulike diskurser som barnevernet trekker på.

2.1 Sosialkonstruksjonisme

Kenneth Gergen, den amerikanske psykologen knyttes ofte til begrepet sosialkonstruksjonisme. Sosialkonstruksjonismen innebærer en tilnærming preget av mangfold og flertydighet, med rom for ulike tolkninger og konstruksjoner av verden. Sosialkonstruksjonistene er opptatt av å forstå hvordan mennesker konstruerer sin sosiale virkelighet. Det fokuseres på språket og språkets betydning av virkeligheten. Gergen hevder: ”*Communicamus ergo sum*”, ”*Vi kommuniserer derfor er vi*”, dette mener han med rette kan erstatte filosofen Rene Descartes ”*Cogito ergo sum*”, ”*Jeg tenker derfor er jeg*” (Jensen 2009:84). Språket er ikke i seg selv en selvstendig størrelse, språket blir først til i samspill mellom mennesker. Gergen hevder videre at det er gjennom innbyrdes enighet om at ord er meningsfulle, at man kan si at ordene utgjør et språk. (Jensen 2009, Gergen og Gergen 2011)

Vivian Burr skriver i sin bok ”*An introduction to Social Constructionism*” (1995) om sosialkonstruksjonistiske tilnærminger at de er så mangfoldige og forskjellige at det vil være vanskelig å gi en beskrivelse som kan dekke dem alle.

Hun oppsummerer i sin bok fire premisser, eller antagelser, som er grunnleggende for de sosialkonstruksjonistiske teoriene som også ligger til grunn for de ulike retningene.

- *En kritisk innstilling overfor selvfølgelig viten.* Vår viten om verden kan ikke umiddelbart tas for objektiv sannhet. Vår viten og våre verdensbilder er ikke speilbilder av virkeligheten ”der ute”, men et produkt av våre måter å kategorisere verden på.
- *Historisk og kulturell kontekstualisering.* Vi er grunnleggende historiske og kulturelle vesener. Våre verdensbilder og identiteter kunne ha vært annerledes, og de kan forandres over tid. Diskursiv handling er en form for sosial handling, som er med å konstruere den sosiale verden (inkludert viten, identiteter og sosiale relasjoner).
- *Sammenheng mellom kunnskap og sosiale prosesser.* Vår måte å forstå verden på skapes og opprettholdes i sosiale prosesser. Viten skapes i sosial interaksjon, hvor man både bygger opp felles sannheter og kjemper om hva som er sant og falskt.
- *Sammenheng mellom kunnskap og sosial handling.* I et bestemt verdensbilde blir noen former for handlinger naturlige og andre blir utenkelige. Forskjellige sosiale verdensbilder fører til forskjellige sosiale handlinger, og den sosiale konstruksjon av viten og sannhet får dermed konkrete sosiale konsekvenser. Dette er et anti-essensialistisk syn: At den sosiale verden konstrueres sosialt og diskursivt betyr at dens karakter ikke er determinert av ytre forhold eller gitt i forveien, og at folk ikke har interne ”essenser” – det vil si et sett ekte og stabile eller autentiske karakteristika (Burr, 1995:3-5).

Det å inneha et konstruksjonistisk perspektiv betyr også at man er innforstått med at forskningskunnskap er et resultat av relasjoner mellom forsker og de som blir studert, (Thagaard, 2010). Jeg har med meg erfaring og kunnskap fra mennesker jeg har møtt i min arbeidshverdag og min kontekst inn i møte med dem jeg skal observere, like mye som de jeg møter har med seg sin erfaring og kunnskap i møte med meg. Erfaringer fra klienter jeg har møtt og deres historier, kulturer på ulike arbeidsplasser og min viten konstruert ut fra mine virkelighetsbilder vil i stor grad også påvirke hva jeg finner. Andersen (2002) skriver om forståelser og meninger som skapes. Han hevder at objektiv og sann kunnskap ikke er mulig. Dette blir begrunnet med at mennesket ikke kan være utenfor sitt språkssystem, kultur og sin verden uten å ha et gitt utgangspunkt for sine kategoriseringer.

All kunnskap er betinget og konstruert innenfor menneskets subjektive begrepsmåte. Kunnskap blir til i fellesskapet og relateres tilbake til tid og sted. Den norske filosofen Hans Skjerveheim skriver om i sitt essay ”Deltager og tilskodar” om det unike ved mennesket som bruker språk og har mulighet til å kommunisere med andre. Systemisk forståelse dreier seg om sirkularitet og helhet. Det er like viktig å forstå det observerende system, som de som blir observert. Det finnes ikke noen posisjon utenfor et system og jeg i rollen som forsker må også studere meg selv i min kontekst og mine forforståelser.

2.2 Diskursteori

Diskurs er et omstridt begrep og det er absolutt ingen enighet om hva en diskurs er. Det er heller ingen faste regler for hvordan man skal analysere en diskurs. Jeg vil senere i oppgaven gjøre rede for hvilke redskaper jeg har benyttet meg av i min diskursanalyse. Diskursbegrepet kan til tider bli brukt svært generelt og det har for meg vært vanskelig å kunne klare å skille mellom de store samfunnsmessige diskursene og de som kommer frem i form av ytringer i mine data. Jeg har måttet sette meg inn i og lete etter de store overordnede diskursene innen helse og sosialfag, for så å gjøre meg kjent med de mest sentrale diskurser innen selve barnevernfaget. Videre har jeg jobbet med mine data for å finne frem til hvordan ytringer og begreper kan vise til ulike diskurser, samt også være på vakt for om det er diskurser som kanskje heller ikke er uttalt.

Den franske filosofen Michel Foucault (1926-1984) regnes som en av de mest innflytelsesrike samfunnstenkere i etterkrigstiden. Foucault hevdet gjennom sin diskursteori, *The Archeology of knowledge* fra 1972 å klarlegge reglene for hvilke utsagn som er akseptert som meningsfulle og sanne i en bestemt historisk epoke. Hans prosjekt var å vise hvordan kunnskap er et strategisk og politisk felt. I sin *Archeology of Knowledge* tar Foucault utgangspunkt i at det finnes praksiser som danner grunnlag for fremvekst og opprettholdelse av et sett utsagn (Neumann 2001:13). Disse kan til sammen reflektere en diskurs, og kan i følge Foucault analyseres gjennom en arkeologisk metode, hvor man graver frem praksisene, forståelsen i og opprettholdelsen av diskursen. Slik jeg forstår dette vil jeg gjennom min deltagende observasjon av barnevernets saksdrøftinger og mine transkripsjoner ha mulighet til å finne frem til slike utsagn som kan gi meg innsikt i ulike diskurser.

Foucault definerer diskurs på følgende måte:

”Vi kan kalde en gruppe af ytringer for diskurs i det omfang, de udgår fra den samme diskursive formation (...diskursen) består af et begrænset antal ytringer, som man kan definere mulighedsbetingelserne for ” (Foucault 1969, sitert fra Winther Jørgensen og Louise 2010:22).

Som vi ser i definisjonen ovenfor, forstår Foucault diskurser som ytringer eller utsagn. Han bryter med metafysikkens oppfattelse av et utsagn, der utsagnet forstås som noe som representerer tingene og tankene, og der tingene blir navngitt og betydningen av dem er faste (Schaaning 1996:61).

”Jeg antar at diskursproduksjonen i ethvert samfunn på en og samme tid blir kontrollert, sortert, organisert og fordelt ved hjelp av en mengde prosedyrer som har som funksjon å avverge dens krefter og farer, beherske dens karakter av å være en tilfeldig begivenhet og omgå dens tunge og skremmende materialitet” (Foucault 1999:8)

Foucault vektlegger at vi i utsagnene finner regler som regulerer det som allerede er sagt. Forut for utsagnet eksisterer det en rekke utsagn, hjelpemidler, praksiser og institusjoner. Dette kaller Foucault eksistensregler (Schaaning 1996:64). Språkbrukeren trer inn i et felt av allerede eksisterende tale om hva vi kan tenke og hva vi kan si. Det betyr med andre ord at det som allerede er sagt, bestemmer hva vi kan si. De danner det Foucault kaller mulighetslover ved at utsagnene, hjelpemidler, praksiser og institusjoner følger bestemte regler. De angir hva som faller inn under diskursen og hva som utelukkes fra diskursen. Med dette har språket en eksistens forut for meg som taler og styrer min tale og mine handlinger (ibid, 64). Utsagnene fremstår som innlysende og som en universell sannhet. Diskursen blir dermed ikke bare språk, men også praksis og den skaper virkelighet. Utsagn iscenesetter og iverksetter ”et omkringliggende felt av andre utsagn, av praksiser og av institusjoner” (Schaaning 1996: 67). Foucault søker å synliggjøre disse iscenesettelsene slik at man kan bli bevisst utsagnene og virkningen av dem (Øfsti, 2010).

Foucault setter ikke noe skille mellom hva som er språk og hva som er virkelighet. Han viser til at språket er forankret i diskursen. Diskursen skaper igjen muligheter for hva man kan tale om og det er bestemte regler for hva man ikke kan tale om (Schaaning, 1996: 64).

Foucault sier videre at diskurser ofte er uttalt og usynlige, men like fullt posisjonerer man seg innenfor disse. En diskurs kan være både frigjørende og begrensende. Det er derfor nødvendig å forstå hvilke diskurser som til enhver tid råder.

Foucault kritiserer vitenskapens tro på at den kan beskrive virkeligheten slik den er. Hverken subjektet eller faktaene kan på noen måte fungere som sikre utgangspunkter for å etablere objektiv og sann kunnskap. Virkelighetene og sannheten skapes innenfor ulike kontekster (Schaanning, 2000). Foucault var opptatt av hvordan kunnskap og makt i samfunnet påvirker og kontrollerer oss, og hvordan den igjen påvirker våre liv og historier (Winther Jørgensen og Phillips 2008:9).

2.3 Foucault`s maktbegrep

Det dominerende perspektivet på makt har vært knyttet til Webers analyse av byråkratiet fra forrige århundre (Weber og Fivesdal 2000). Weber definerer makt relasjonelt; noen aktører har makt over andre aktører og dermed utøves makt. Foucault med sitt syn definerer at makten ligger i kunnskap. Kunnskap gir aktørene modeller og kategorier som de bruker til å utøve sitt fag.

Maktbegrepet er knyttet sammen med kunnskapsbegrepet og Foucault hevder at kunnskap og makt forutsetter hverandre. De som er i posisjon til å definere virkeligheten har stor makt. Således øker makten proporsjonalt med evnen til å delta i de forskjellige diskurser som former samfunnet (Lundby, 1998). Mens kunnskap ligger til grunn for maktutøvelse, produserer maktutøvelse på sin side også kunnskap (Foucault 1999). Foucault ser ikke bare makten som undertrykkende og begrensende, han viser at makt også kan sees på som produktiv, makten blir da en positiv kraft som bringer frem nye samtaler, diskusjoner og nye perspektiver på samfunnet (Hårtveit og Jensen, 2010).

Foucault utviklet i sitt *genealogiske arbeid* en teori om makt og viten. For Foucault er makt en relasjon, et styrkeforhold og han hevder videre at makt bare kan studeres gjennom hvordan den kommer til uttrykk i praksis. Foucault definerer makten som relasjonell og i hans tenkning er makt i stor grad noe som produseres og reproduseres gjennom språket og handling (Schaanning, 2000).

Det er ikke individet, en bestemt gruppe eller institusjon som eier makt, men makten er spredt over forskjellige praksiser, den er tilstede i alle relasjoner. Foucault hevder at makt ikke finnes uten motstand. I boken *Seksualitetens historie* skriver han følgende;

”- Der hvor det er makt, er det motstand, og likevel, eller snarere på grunn av dette, befinner denne motstanden seg aldri i en utvendig posisjon i forhold til makten. Må man si at man nødvendigvis er ”i” makten, at man aldri ”unnslipper” den (...)”
(Foucault 1995:106).

Jeg vil senere i oppgaven beskrive forholdet mellom makt og motmakt i oppgavens analysedel. I barnevernets arbeid blir det viktig å se makten i sammenheng med hvordan konstruksjoner, meninger og erfaringer får status som faktiske og ”sanne” beskrivelser, mens andre blir undertrykt ved å bli definert som subjektive og feilaktige (Flatebø, 2005). Kunnskapsideologier i barnevernet vil kunne bidra til at det konstrueres en bestemt måte å leve på, og at barnevernet blir et talerør for dette. På denne måten vil barnevernets rapporter, journaler og drøftinger kunne fremstå som en allviterstemme som snakker frem den rette måten å leve på. Allviterstemmen i barnevernet vil med sitt stammespråk fremstå som klar og tydelig og på denne måten få en definisjonsmakt skapt av kontrollfunksjonen deres mandat innehar. Klienten vil stå i fare for å ikke slippe til med sin mening og man kan begynne å tro at vi vet mer enn vi kan vite og glemme at det finnes et mangfold av levd liv (Øfsti, 2013:13).

2.4 Subjektposisjoner

Rollebegrepet er et kjent begrep innen sosiologien, begrepet *subjektposisjon* går lenger enn det. Mens rollebegrepet er knyttet til institusjoner, er subjektposisjoner knyttet til diskurser. Foucaults utgangspunkt for subjektforståelse er at subjekter skapes i diskurser. Dette er da ikke i betydningen av subjektet som en autonom og suveren enhet som uttrykker ”seg selv” gjennom språket, men at det er språket som taler gjennom personen (Jørgensen og Philips, 2010: 24). Subjektet er ifølge Foucault ikke sin egen grund, det er desentrert. Foucault var påvirket av sin lærer, Louis Althusser (1918-1990). I følge Althusser blir individer interpellert eller ”satt” i bestemte posisjoner av diskursene, begrepet interpellasjon betegner den prosessen der språket konstruerer en sosial posisjon for individet (ibid). Hvis et barn sier ”mor” og den voksne reagerer, så er hun blitt interpellert med en bestemt identitet, nemlig som mor, som det knytter seg særlige forventinger til. Subjektet posisjoneres i mange forskjellige diskurser. I sin jobb som saksbehandler i barnevernet er saksbehandleren både

”kollega” og ”ansatt”. Privat kan saksbehandleren være både ”mor”, ”venninne”, ”kone” og ”datter”. Det å innta ulike subjektposisjoner behøver ikke å by på utfordringer. Det er først når motstridende diskurser skal forsøke å organisere det samme sosiale rom samtidig, og at man blir interpellert i forskjellige posisjoner som gjensidig forhindrer hverandre, at det oppstår en konflikt; en antagoisme (Winther Jørgensen og Phillips, 2010:60).

Subjektposisjonene kategoriserer og påvirker folks handlemåter, det er en del av diskursanalysen å avdekke dette. Innen ulike diskurser får man tildelt og tar ulike roller og posisjoner. Subjektene er ikke suverene, de er i stadig forandring og bestemmes av diskursene, det har flere identiteter alt etter hvilke diskurser de inngår i (ibid).

2.5 Språkspill og språkhandlinger

Når jeg skal undersøke språkets betydning i barnevernets drøfting av klientsaker, må jeg se på hvilke begreper og metaforer som benyttes, og hvordan disse inngår i barnevernets virkelighet. Kommunikasjon er ikke bare en formidling av informasjon om verden, det er også en *handling*.

Språkhandlinger kan være både direkte og indirekte handlinger. Øfsti refererer til Searle (1995) som sier at det å tale et språk er en språkhandling. Det vi gjør med språket i konkrete ytringer, så som å spørre noen om noe, å påstå noe, å anmode noen om noe, osv., kalles språkhandlinger.

”Avgjørende for undersøkelsen vår er snarere at vi ikke ønsker at den skal lære oss noe nytt. Vi vil forstå noe som allerede ligger åpenbart fremfor oss. For det er det vi i en aller annen forstand ikke later til å skjønne”. (Wittgenstein 1997 § 89)

Filosofen Ludwig Wittgenstein (1889-1951) er den som mest radikalt har hevdet kontekstens betydning for språklig mening (Schaaning, 2009:145). Bruk av ord og begreper har en sentral rolle hos Wittgenstein. Han hevder at for å få tak på hva et uttrykk betyr, må man se på hvordan det brukes. Ideen er at språket får mening når det brukes innenfor de ulike samspillene som mennesker oppretter i forhold til hverandre (Wittgenstein 1997).

Wittgenstein kaller dette språkspill. ”*Meaning is use*”, har blitt stående som en karakteristikk av denne posisjonen (Schaaning, 2009:2009).

Etablering av felles intersubjektive praksiser dvs. livsformer er helt grunnleggende for kommunikasjon i følge Wittgenstein. Intersubjektive praksiser gir mennesker mulighet til å

gjøre meningsfulle vurderinger av hva andres utsagn betyr. Wittgenstein mener at språk bare kan forstås i en sammenheng med praksisfellesskapet det er en del av (Wittgenstein 1997). I følge Wittgenstein kan enhver situasjon være opphav til et utall beskrivelser, mens ingen av dem egentlig har krav på at de avbilder virkeligheten på en mer sannferdig måte enn andre. Det er mangfoldigheten i språket som Wittgenstein er opptatt av, språk er ikke noe fast eller noe som kan bli tatt for gitt en gang for alle. Et viktig poeng hos Wittgenstein er at man behøver ikke forstå hverandre for å kommunisere, men det forutsettes at samhandling opprettholdes over tid slik at deltakerne etter hvert erfarer økt forståelse av hverandre (ibid). Saksbehandlere i barnevernet benytter seg av språket som et viktig verktøy i sin hverdag. Det er gjennom samtaler og kommunikasjon man jobber i forhold til andre mennesker. Dette er også språk som blir nedfelt i tekster i form av rapporter og journaler i barnevernet, som handler om klienten. Øfsti (2013) hevder at vi i dag har innrettet oss slik at vi ikke kan navigere uten skriftliggjøring av kunnskap, relasjoner, intensjoner og innordninger. Det er kontrakten vår kultur har underskrevet på som fellesskap; ”Skriv det ned! og det skriftlige får status som sant, virkelig og gjeldende. Slik bidrar tekster til at de blir både konstitusjon og navigasjon” (Øfsti; 2013: 8).

3 Metode

3.1 Valg av forskningsdesign

Metode betyr i følge Kvale (1997) *veien til målet*. Videre hevder han at begrepet å analysere betyr å dele noe opp i biter eller elementer. I følge Malterud (2008) handler ikke vitenskapelighet om en bestemt forskningsmetode. Det er måten man forvalter innhenting på og selve håndteringen av kunnskapen som bestemmer hvorvidt den er vitenskapelig (ibid). Denne oppgaven bygger på en kvalitativ undersøkelse av språket i barnevernet. Retningen og perspektivene for denne studien er skapt av kunnskapsinteressen som ligger til grunn og de forskningsspørsmål jeg har ønsket å utforske. Fokus på meningsdannelse og virkelighetsforståelse gjorde at en kvalitativ tilnærming pekte seg ut som best egnet for å belyse min problemstilling. Kvalitet handler om å få frem karakteren eller egenskapen hos noen eller noe, mens kvantitative undersøkelser handler om mengden av denne karakteren eller disse egenskapene (Widerberg 2001).

Kvalitative forskningsmetoder egner seg godt til å gi innsikt i menneskelige uttrykk, enten språklige ytringer i skrift, tale eller handling (Thagaard 2010). Ved å benytte meg av en kvalitativ tilnærming får jeg som forsker en unik mulighet til å komme i direkte kontakt med og få et nært forhold til det som skal utforskes, både når det gjelder datainnsamling og tolkning. Et av særtrekkene ved kvalitativ forskningsmetode er at man kan jobbe parallelt med de ulike delene i forskningsprosessen. Jeg har i min studie gått frem og tilbake mellom teori, metode og data innhentet fra deltagende observasjon. Forskning handler om å ta valg, i rollen som forsker må jeg også foreta valg utfra mitt vitenskapelige ståsted.

De valg man tar som forsker er med på å definere problemet som skal studeres. Jeg ønsker i min studie å finne ut av hvordan språket barnevernet benytter seg av i drøftingen av klientsaker synliggjør hvilke diskurser som er fremtredende i deres arbeid. For å avgrense det empiriske feltet og foreta et strategisk utvalg, vil jeg velge informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til min problemstilling (Thagaard 2003). Mitt utvalg består av saksbehandlere i den kommunale barneverntjenesten som forvalter Lov om barneverntjenester. Det er der det daglig tas beslutninger som får direkte påvirkning for de klienter som barnevernet jobber med. Jeg måtte også ta et valg på om jeg skulle benytte meg av intervju eller deltagende observasjon for å best kunne belyse mine forskningsspørsmål og problemstilling. På denne måten har mine valg åpnet opp for ny kunnskap og nye måter å møte mine egne erfaringer og forforståelser, og ikke minst nye måter å møte det fagfelt som jeg også er en del av.

3.2 Utvalg

Jeg har i mitt daglige arbeid i det statlige barnevernet jevnlig kontakt med en rekke kommunale barneverntjenester. Det var viktig for meg å ikke sammenblande roller i denne studien. Jeg skulle nå gå ut av rollen som rådgiver i staten og inn i rollen som forsker. Jeg fant det mest hensiktsmessig å rekruttere informanter utenfor den region jeg har ansvar for i mitt arbeid. Videre var det også viktig å finne ut av om jeg skulle foreta mine observasjoner på en liten eller stor virksomhet. Jeg ønsket å se om det var noen ulikheter i bruk av språket innen store eller små barneverntjenester. Jeg bestemte meg for å benytte meg av begge deler, både en liten og en stor barneverntjeneste med ulike organisasjonsmodeller ble kontaktet. Jeg tok først kontakt med virksomhetene på telefon og snakket med barnevernleder i hver enkelt kommune. Barnevernlederne fungerte som min portåpner. Portåpner er en metafor som

ofte brukes om slike personer, de vokter porten som åpner for kontakt med de andre deltagerne og tilgang til feltet (Fangen 2010).

Jeg presenterte kort meg og mitt prosjekt og spurte om dette var noe de ønsket å delta i. Videre sendte jeg mail med en presentasjon av studiet og samtykkeskjema til den aktuelle barnevernleder og avdelingsleder. Jeg fikk inntrykk av at de fleste jeg kontaktet syntes dette var et spennende prosjekt, men at de på grunn av den hektiske hverdagen i barnevernet ikke ville forplikte seg til å ta imot masterstudenter. Det var ikke utelukkende lett å rekruttere informanter. Det at jeg også skulle benytte meg av deltagende observasjon som metode var noe som flere ga uttrykk for at de var redde for ville kreve for mye av den enkelte tjeneste. Det er mange utfordringer i det å skulle bli studert og selv om lederen var positiv var det ikke sikkert at de ansatte opplevde det som like greit. Fangen beskriver at for deltakere å forholde seg til en deltagende observatør og skulle ville det, er gjerne fordi de føler at de har noe igjen for det. Dette ”noe” kan være positive tilbakemeldinger, følelsen av at det er interessant eller givende og at de får assistanse i krevende oppgaver (Fangen 2010).

Etter flere henvendelser til ulike kommuner i Sør Norge fikk jeg tilgang til to barneverntjenester, en i en stor by kommune og en i en mindre kommune. Jeg var tilstede på tre ulike avdelinger. Jeg hadde i utgangspunkt ønske om å komme på et kort møte før jeg startet på selve observasjonen, for å informere litt om min studie og gi deltagerne mulighet til å komme med spørsmål rundt arbeidet om de ønsket det. Dette var noe de to barneverntjenestene ikke ønsket, de så det som mer hensiktsmessig at jeg startet opp med en gang og kort presenterte mitt prosjekt før de møtene jeg skulle være med på startet opp. Jeg var opptatt av å ikke presse meg på i noen form og innrettet meg da etter den enkelte tjeneste og presenterte kort mitt prosjekt. Alle som var med på møtet fikk utdelt hver sin skriftlige presentasjon av forskningsprosjektet og et samtykkeskjema hvor det ble redegjort for at de når som helst kunne trekke seg fra studien og at det empiriske grunnlaget ble behandlet etter de gjeldende etiske retningslinjer Personvernombudet har gitt. Det var viktig for meg å få frem at det var språket jeg ønsket å fokusere på og ikke den enkelte saksbehandler.

Under presentasjonen av min studie fant jeg det også viktig at jeg ga litt av meg selv og min egen erfaring fra barnevernet. Mange var opptatt av å høre hva jeg tenkte om saker de jobbet med og de ga uttrykk for at det var spennende å ha en familieterapeut tilstede. De ga også uttrykk for at de merket at møtet ble annerledes enn hva det pleide å være når jeg var tilstede.

Jeg tok et bevisst valg ved å være med på ukentlige avdelingsmøter hvor klientsaker ble drøftet. Jeg er kjent med at det også kontinuerlig vil bli drøftet saker underveis i saksprosessen innad i barnevernet og det var mange nyanser som jeg ville gå glipp av, men for meg i denne studien var det viktig å se personalgruppen når de drøftet saker og finne frem til hvilke virkelighetsbilder og meningsdannelser som ble skapt dem i mellom.

Før selve feltarbeidet startet vurderte jeg om det ville være nyttig å følge en bestemt sak og drøftingen av den, eller om det ville være hensiktsmessig å være deltager på avdelingsmøter hvor flere saker ble drøftet. Jeg så det som viktig å få frem variasjoner i barnevernets arbeid og bredden av saker barnevernet jobber med ville komme mer frem i et avdelingsmøte hvor saker med ulikt innhold ble drøftet. Ved å høre om ulike saker ville jeg også få frem interessante sammenhenger og se ulike diskurser i bevegelse. Det å ha en sosialkonstruksjonistisk tilnærming innebærer også troen på at viten blir skapt i en sosial interaksjon, hvor man både bygger opp felles sannheter og kjemper om hva som er sant eller falskt (Philips og Jørgensen, 2010). Gjennom å være tilstede å observere flere saksbehandlere i deres drøftinger ville jeg få muligheten til å se hvordan kunnskap ble konstruert i et fellesskap.

3.3 Deltagende observasjon

Slik det fremgår av navnet, innebærer metoden at du i en viss tid følger de mennesker du studerer og at du deltar sammen med dem i deres sammenhenger. Fangen beskriver i sin bok *Deltagende observasjon*, at deltagende observasjon vanligvis ikke innebærer at du skal oppføre deg på samme måte som dem du studerer. Det deltagende aspektet ved metoden handler om at du småprater med deltagerne og at man tilpasser seg situasjonen så man ikke er forstyrrende (Fangen 2010).

Et av målene med metoden er å beskrive hva folk sier og gjør i sammenhenger som ikke er strukturert av forskeren. Idealet er å gli naturlig inn i den sosiale sammenhengen uten at de andre skal føle seg beklemte. Det å ta rollen som deltager og ikke bare være tilskuer innebærer at man åpner for en fremstilling av enten - eller, det åpnes opp for nyanser og variasjonene i menneskers tilværelse. Fangen beskriver at deltagende observasjon kan gi mange inntrykk som kan være vanskelig å sette ord på, men som kan komme til å prege forståelsen av fenomenet (Fangen 2010).

I min studie av språket var det viktig å komme inn på informantenes virkelighet, det var viktig å høre språket i bruk i barnevernets drøfting av klientsaker. Mine ambisjoner er å løfte frem det som ofte er gjemt bak selvfølgelighetene og i det innforståtte. Jeg ønsket å søke etter meningssammenhenger som skapes og som tas i bruk i praksis. Underveis i observasjonene dukket det stadig opp nye spørsmål underveis, dette tok jeg med meg videre inn i nye observasjoner. Jeg hadde en egen loggbok hvor jeg skrev feltnotater både underveis og etter hver observasjon. Feltarbeidet med deltagende observasjon foregikk over 2 måneder, fra september til begynnelsen av november 2012. Jeg var tilstede på et avdelingsmøte hver 14. dag, hvert møte varte fra kl. 09.00 til 11.30. Antall deltakere på møtet var varierende, det kunne være opp til 7 personer med avdelingsleder. Saksbehandlerne hadde ulik erfaring og bakgrunn, noen saksbehandlere hadde nylig startet, mens andre hadde jobbet i feltet i 15-20 år. I den store by kommunen var også barnevernleder med på drøftingene. Det er vanlig at barneverntjenester har avdelingsmøter hver uke hvor de drøfter og legger frem sine saker og ser på videre fremdrift. Den som legger frem saken ber om hjelp til å se alternative løsninger for klienten videre. Ingen av barneverntjenestene informerte om at de jobbet etter en spesiell metode.

I oppstarten av mitt feltarbeid var jeg bestemt på å kombinere deltagende observasjon med intervju av flere saksbehandlere. Etter jeg hadde hatt ett intervju og transkribert dette, fant jeg ut at de svarene som kom frem ikke ville gi meg svar på mine forskningsspørsmål. Til tross for at jeg hadde hatt prøveintervju og endret på mine spørsmål før jeg intervjuet informanten, ville ikke dette være relevant for problemstillingen. Det fikk meg å innse at det var den naturlige samtalen hvor saksbehandlerne fritt drøftet saker, uten at jeg brøt inn, var det som var mest hensiktsmessig. Det er viktig å tillegge at min informant som jeg intervjuet var positivt innstilt til intervjuet og syntes det var fint at noen hadde fokus på det språk som barnevernet benyttet seg av. Det å benytte seg av intervju er en vanlig kombinasjon med deltagende observasjon innen forskning, men det er viktig å kjenne til at intervjuer presenterer den forståelsen folk har når de skal sette ord på sin egen erfaring. Intervjuer gjenspeiler de subjektive opplevelsene enkeltindividet har av hva som har foregått (Fangen 2010). Mine forskningsspørsmål er knyttet til språket i bruk i drøftinger av klientsaker, det var gjennom å være tilstede i avdelingsmøter hvor stammespråket ble mest tydelig.

3.4 Transkribering

Jeg bestemte meg for å gjøre alle transkripsjoner selv, da det var viktig for meg å komme så tett innpå mitt materiale som mulig. Thagaard (2010) skriver at diskursanalyse har som ideal å arbeide parallelt med lyd og utskrift. Under møtene benyttet jeg meg av en digital opptaker som hadde god lyd. Det var en utfordring å ta lydopptak av store møter med flere deltakere tilstede, ofte var det mange som snakket samtidig og jeg måtte lage gode skisser på hvordan møtet var utformet. I forkant av hvert møte tegnet jeg opp bordet vi satt rundt, videre nummererte jeg de ulike personene på min ”plantegning” med bokstaver så jeg lettere kunne huske de enkelte når jeg lyttet til opptakene. På ”plantegningen” har jeg sett det som interessant å se at de ansatte nesten automatisk plasserte seg etter ansiennitet når de skulle sette seg, dette virket helt ubevisst. En annen observasjon var også at de som deltok mest i drøftingene var de som hadde lengst erfaring på de ulike kontorene. Det var viktig å følge nøye med, diskusjonene var livlige og der den ene slapp ordet, tok den andre over. Nonverbal kommunikasjon og ulike måter å legge trykk på ordene kom tydelig frem når det var viktige momenter de ønsket å få frem. Det så ut til at alle forstod hverandre i samtalen og intern humor preget også møteformen. Feltnotatene etter hver observasjon kom til stor nytte når jeg skulle få frem stemningen under de ulike observasjonene. Jeg lyttet til opptakene flere ganger underveis og skrev notater for meg selv ved siden av transkriberingen. Kvale (2007) påpeker at utskriftene er en konstruksjon av kommunikasjon fra muntlig til skriftlig form, hvor man må foreta avveininger i forhold til hvor nær opptil det muntlige man ønsker å være. Transkribering innebærer dessuten en reduksjon av materiale hvor det nonverbale i kommunikasjonen går tapt. Å identifisere diskurser innebærer mye implisitt lesing og lytting. I diskursanalyse er selve språket i fokus og jeg hadde behov for detaljerte og nøyaktige transkripsjoner. Det var viktig å få frem latter, tenkepauser, trykk på enkelte ord og nonverbale uttrykk. Ved å kombinere lyd og transkripsjoner ga det meg et solid utgangspunkt for min analyse. Det å være i dialog med teksten er noe annet enn å være i dialog med saksbehandlerne. I motsetning til det talte ord kan det skrevne ord løsrives fra sin sammenheng og leses mange ganger, forstås og fortolkes på ulikt vis (ibid).

3.5 Sjanger

Jeg ønsker kort å presentere begrepet *sjanger* da jeg opplever det som relevant for å forstå konteksten min diskursanalyse befinner seg innenfor.

Det å jobbe med diskursanalyse har også for meg betydd å sette meg inn i tekstanalyse og se på ulike sjangere. Begrepet sjanger kan forklares på følgende måte: *"Sjanger er et normbestemt mønster for tekstlig atferd som tjener spesifikke kommunikative formål"*

(Tønnesson 2002:228). Ulike kommunikative aktivitetstyper gir seg utslag i ulike sjangere.

Jeg har i studien ikke lagt videre vekt på sjangerbegrepet, men jeg ønsker allikevel å bringe det inn som et relevant tema for å informere om at tekster grupperes i ulike sjangere.

Sjangerbegrepet er tradisjonelt knyttet til skriftlig fremstilling, men man kan også utvide det til alle former for språkhandlinger. Ressursene en sjanger gir deltakerne, er et repertoar av gjenkjennelige språklige og kommunikative midler man kan bruke for å nå visse

konvensjonelle mål (Jan Svennevig, 2009:247). Det å lese tekster ut i fra en bestemt sjanger

gjør det lettere for oss å forstå å skape mening i teksten. Barnevernet har store krav til

dokumentasjon i sitt arbeide og de opererer innen forskjellige sjangere når de skriver

saksfremlegg til fylkesnemnda, rapporter om fosterhjem, journalnotater og tiltaksplaner. Mine

observasjoner av drøftinger ved saksmøter har også foregått innen en sjanger, noe jeg vil vise

til nærmere i min diskursanalyse.

3.6 Diskursanalyse

Jeg vil i følgende kapittel beskrive hvilke premisser jeg legger til grunn for å utføre en diskursanalyse av mitt materiale. Det å finne frem til hva diskursanalyse betyr og innebærer har bydd på utfordringer. Det er ingen metodebok som kan beskrive med en enkel struktur hva en diskursanalyse innebærer. Det finnes ikke noe fasitsvar på hvordan man skal foreta en diskursanalyse. Jeg har gjennom å kombinere ulike retninger funnet frem til en metode som gir mening for meg i min rolle som forsker. Denne metoden har gitt meg innsikt i hvordan man kan finne frem til ulike diskurser i en gitt kontekst, i mitt tilfelle saksdrøfting i barnevernet.

For å finne frem til min vei og min analyseform, har jeg måttet opparbeide meg en verktøykasse med diskursanalytiske begreper. Gjennom disse begrepene har jeg klart å finne

frem til det som fremstår som diskurser i mitt materiale. I følge Jørgensen og Philips (2000) er det mulig å kombinere ulike element fra ulike diskursanalytiske perspektiv. Dette kan i følge Jørgensen og Philips ha en verdi ettersom ulike perspektiv gir ulike former for innsikt og skaper en bredere forståelse. Videre hevder de at spørsmål om forskningsmetode ikke kan løsrives fra mer overordnede teoretiske premisser. De beskriver diskursanalyse som en slags pakkøløsning;

Pakken inneholder for det første filosofiske (ontologiske og epistemologiske) premisser angående sprogets rolle i den sociale konstruksjon av verden; for det andre teoretiske modeller; for det tredje metodologiske retningslinjer for, hvordan man griper et forskningsområde an; og for det fjerde spesifikke teknikker til sproganalyse (Winther Jørgensen & Philips 1999:12).

Iver Neumann (2001) har i sin bok *Mening, Materialitet, Makt – en innføring i diskursanalyse* følgende definisjon på diskursanalyse;

En diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstituerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner (Neumann 2001:18).

Neumann sier videre at diskursanalyse dreier seg om å studere mening der den oppstår, nemlig i språket selv (ibid). Ved å bruke diskursanalyse ønsker jeg å finne frem til hvordan saksbehandlere i barnevernet, gjennom språket, fremmer meninger i sine drøftinger av saker. Ved å se på stammespråket barnevernet benytter seg av, ønsker jeg å finne frem til diskursene barnevernet trekker på når de beskriver klienter i sin saksdrøfting. Diskursanalyse handler om å studere det som faktisk blir sagt eller skrevet og undersøke hvilke retninger, hierarkier og mønstre som finnes i uttalelsene.

Thagaard sier at språket vårt er strukturert i ulike mønstre som preger våre utsagn, gjennom å bruke diskursanalyse kan man identifisere disse mønstrene. Diskursanalyse fremhever hvordan personer skaper mening til det de beskriver gjennom måten de uttrykker seg på (Thagaard, 2010). Språk er med på å skape verden og er ikke bare en avspeiling av denne. Innen diskursanalyse er man mer opptatt av hvordan ting blir gjort til objekter for viten, enn

hva som er den egentlige sannheten om dem. Hva som er sant avhenger til en viss grad av hva slags diskurser som eksisterer for å snakke om noe (Jørgensen og Philips 2006).

Analysefokuset rettes bort fra hva som er sant og usant. Det som er av interesse er å finne frem til hvordan "sannheter" om verden produseres og konstrueres gjennom diskursive prosesser. Diskursanalyse har heller ikke som mål å komme "bak" diskursen for å finne ut av hva folk "egentlig mener". Det hele handler om å se etter mønstre, strukturer og mulighetsbetingelser for de individuelle ytringene man observerer, for så videre å se på hva slags konsekvenser ulike "diskursive fremstillinger av virkeligheten får" (Jørgensen og Philips 2006: 31).

3.6.1 Hvordan finne diskursene

I analysen av den transkriberte teksten har jeg valgt å benytte meg av elementer fra Foucault sin diskursanalyse slik den fremstilles i boken "*Qualitative Reserarch in Psychology*" av Carla Wilig (Wilig, 2001:106-124). Videre har jeg også benyttet meg av elementer hentet fra Iver Neumann (2001) sin bok om *Diskursens materialitet*. En Foucault inspirert diskursanalyse vil rette seg inn på språkets betydning i konstruksjonen av det psykologiske og det sosiale liv. Man fokuserer på hvilke diskurser som er tilgjengelige innen en viss kultur. Ut fra hva jeg tidligere har redegjort for om diskurser og subjektposisjoner, vil denne formen for diskursanalyse kunne bidra til å se på hvilke virkelighetsbilder som konstrueres og hvilke subjektposisjoner som skapes. Analyseformen vil også bidra til å synliggjøre større sosiale prosesser som innebefatter makt og legitimitet.

I følge Parker (1992, referert i Wilig, 2001) kan denne formen for diskursanalyse utføres på mange typer empirisk materiale. Det kan være transkripsjoner av diskusjoner, bilder eller arkitektur. Det som er viktig er at materialet er meningsbærende. Wilig (2001) beskriver følgende seks trinn for en Foucaultinspirert analyse som jeg har valgt å følge.

Trinn 1: Diskursive konstruksjoner.

Jeg startet med å lete etter måter klienter ble konstruert på og finne frem til begreper jeg mener er barnevernets stammespråk. På denne måten startet analysen med et sorteringsarbeid. Jeg utforsket om det var spesielle ord og faguttrykk i materialet, bruk av passive verb og personlig/upersonlig subjekt, hvordan følelser var representert i tekstene og hvordan motsetninger kom frem. Jeg lette også etter hvordan informantene benyttet seg av begreper

for å forsterke og understreke sider ved klienten når de la frem saker for avdelingen. Videre utforsket jeg i materialet hvordan informantene brukte begrepene for å produsere mening.

Trinn 2: Diskurser.

Når jeg så har sett på hvordan klientene ble snakket frem og konstruert i transkripsjonene, begynte jeg å se etter ulikhetene. Jeg forsøkte å identifisere ulikheter i de ulike diskursive konstruksjonene. Jeg så etter hvordan klienter kunne bli fremstilt på ulike måter og hvordan språket ble benyttet til å konstruere disse ulikhetene. Jeg uthevet med ulik farge og plasserte de konstruksjoner jeg syntes hørte sammen inn under en gruppe. Dette førte til at jeg fikk frem beskrivelser som passet inn under den juridiske diskursen, den psykologiske diskursen, den relasjonelle diskursen og den moralske diskursen. På denne måten fant jeg frem til de mer overordnende diskurser i mitt materiale. Jeg har også gjennom litteraturstudier og lesning av offentlige dokumenter og rapporter som omhandler barnevernet, funnet frem til de store overordnende diskursene som den juridiske og den psykologiske diskursen.

Trinn 3: Handlingsmuligheter i diskursen.

I dette trinnet i analysen så vil jeg forsøke å lete etter hvordan de diskursive konstruksjonene av objektet viser seg i den diskursive kontekst. Slik jeg har forstått det, så handler det om å spørre etter hva slags funksjon det har å konstruere klienten inn i en psykologisk diskurs eller en juridisk diskurs i saksdrøftingen? Ved for eksempel å snakke om et barn innen den psykologiske eller medisinske diskursen, vil det kunne innebære at ansvaret for behandling eller tiltak kan tilskrives Barne og ungdomspsykiatrien, og at dette da er utenfor barnevernets ansvarsområde. I denne delen kom det tydelig frem en kamp om definisjoner, gjennom ulike språkspill som bidro til betydningsdannelser gjorde dette seg synlig.

Trinn 4: Subjektposisjoner.

I denne delen av arbeidet jobbet jeg med å synliggjøre de ulike subjektposisjonene. I diskursene finnes det alltid posisjoner som subjektene kan innta, og det vil også være visse forventinger ovenfor en person på grunn av hans/hennes posisjon. Subjektposisjoner tilbyr plasseringer av hvem som snakker og hvem som handler (Wilig 2001). I dette trinnet så ser man at diskurser konstruerer både subjekt og objekt. En person har ikke samme subjektposisjon hele tiden, innen ulike diskurser får man tildelt ulike roller og tar ulike posisjoner. Subjektene er altså ikke suverene, de er i stadig forandring og bestemmes av

diskursene. Innen den psykologiske diskursen kunne jeg finne at mødre ble konstruert på en spesiell måte, mens i den moralske diskursen var posisjonen en annen.

Trinn 5: Praksis.

Mitt neste trinn var å klargjøre relasjonen mellom diskurser og praksis. Hvilke handlingsbetingelser ligger det i en diskurs og hvilke utelukkes? Hva slags praksis kommer til syne i saksdrøftingene og hvordan besluttes ulike former for tiltak innen de ulike diskursene.

Trinn 6: Subjektivitet.

Dette trinnet inviterer til å klargjøre relasjonen mellom diskursen og subjektivitet, hva innebærer det for den subjektive opplevelsen å innta en viss posisjon i den enkelte diskurs? Wilig beskriver at dette er det mest "spekulative" stadiet i analysen, dette da man ikke med sikkerhet kan si at det er slik det er i den enkelte posisjon, men at man bare kan anta hva subjektet kan tenke, føle eller erfare utfra de ulike posisjonene (Wilig 2001). I dette stadiet opplevde jeg at faren for å bli for kritisk og møte med min egen forforståelse lett kunne inntreffe, spesielt siden jeg også jobber i samme felt som jeg foretar min studie. Jeg forsøkte å reflektere over ulike nyanser, samtidig som jeg benyttet den faglige kompetanse jeg har med meg i dette arbeidet.

I arbeidet med en diskursanalyse er det viktig at man hele tiden er bevisst på at den virkelighet man i rollen som forsker konstruerer om et fenomen, bare er en av mange (Wilig 2001).

Det å jobbe med analysen har ikke betydd at jeg har jobbet etter en lineær modell og fulgt disse trinnene i rekkefølge. Dette har vært trinn som jeg har hatt med meg på veien og som har hjulpet meg i arbeidet. Like viktig har det vært å sette meg inn i diskursanalytiske begrep som jeg vil presentere i kapittel 3.6.2. Det har vært likeså viktig å forstå hva disse begrepene betyr for både å kunne klare å gjenkjenne diskurser og for å foreta analysen. Det er i dette arbeidet hvor jeg har vekslet mellom å lese det transkriberte materiale, lytte på lydbåndopptak, lese feltnotater og tilegne meg teoretisk kunnskap om diskursanalyse, at min analyse har blitt til. I arbeidet har det for meg handlet om å lære å kjenne igjen diskurser og ha et analytisk blikk. Forskeren kan ikke hevde at man bare observerer et fenomen for så å

beskrive det, i rollen som forsker innen diskursanalyse så konstruerer jeg også det jeg undersøker og det innenfor et diskursivt rammeverk (Wilig, 2001).

3.6.2 Sentrale diskursanalytiske begreper

Jeg vil i dette kapittel presentere ulike diskursanalytiske begreper som er sentrale for min analyse. Det er en rekke begreper innen diskursanalyse og denne listen vil ikke være komplet, men det vil kunne gi en forklaring på hvordan jeg har funnet frem til diskursene og utført analysen av mitt materiale. Begrepene er hentet fra ulike diskursanalytiske retninger og med hovedvekt på Iver Neumann og Winther Jørgensen og Phillips sine forklaringer. Det mest sentrale begrepet er *diskurs* og det har jeg beskrevet tidligere.

Det som for meg i analysen først var viktig å finne frem til var selve *diskursorden*.

Diskursorden betyr summen av alle sjangere og diskurser som brukes innenfor en sosial institusjon eller et sosialt domene. Jørgensen og Phillips forklarer begrepet på følgende måte; *Diskursordenen betegner et sosialt rom hvor forskjellige diskurser delvis dekker det samme felt/terreng, som de på hver sin måte konkurrerer om å fylle innholdet* (Jørgensen og Phillips 1999:69). Diskursorden handler om måten forskjellige sjangre og diskurser kobles sammen i et nettverk. Barnevernet er et eksempel på et felt som kan være en fusjon av juss, politikk og fag. Innenfor en kommunal barneverntjeneste som er min kontekst for studien, vil ulike juridiske, politiske og faglige diskurser leve side om side. De diskursene som åpenbarer seg innenfor feltet vil utgjøre barnevernets diskursorden. Ulike diskurser og sjangre som barnevernet trekker på vil bidra til å konstituere praksis. Et eksempel på dette kan være måten barnevernsarbeideren samler inn informasjon om barnet på, hvilken sjanger den er innenfor og produksjonen av fortellinger om barnet. På en slik måte kan en kommunikasjonshandling være med på å reprodusere eller utfordre diskursorden. Diskursorden i min oppgave vil avgrenses til saksdrøftinger i den kommunale barneverntjenesten, hvor perspektivet primært forstås ut fra et beslutningsperspektiv.

Hegemoni er et annet viktig begrep som blir benyttet i min analyse. En diskurs inneholder ofte en dominerende representasjon av virkeligheten og en eller flere alternative representasjoner. Dersom en representasjon er forholdsvis utfordret i diskursen, så utfordret at den fremstår som ”naturlig”, eksisterer det en tilstand av hegemoni (Neumann, 2001:178). Neumann stiller

seg kritisk til dette fordi det vil nesten være umulig å lukke en diskurs meningsmessig, da den mest sannsynlig vil utfordres av en annen. Derfor kan hegemoniet vanskelig fremstå som noe stabilt, det vil heller fremstå som noe uferdig og skiftende (Jørgensen og Phillips, 1999).

Barnevernfaget er påvirket av en rekke trender som strømmer gjennom det offentlige barnevernet som diskurser, de vil alle bidra til virkelighetsproduserende prosesser og endring av fokus. Det er heller ikke sikkert at de politiske, juridiske og faglige diskurser som er rådende innenfor feltet er i samklang, noe som vil føre til at de er på kollisjonskurs og kjemper om retten til hegemoni. Slik kan man altså se at diskursordner kan være et område hvor det åpner opp for en diskursiv konflikt. Neumann hevder at det foregår en uopphørlig kamp mellom ulike diskurser om å definere de fenomenene og kategoriene som danner vår verden (Neumann, 2001). I min diskursanalyse er det relevant å se på hvilke diskurser som har hegemoni innen den gitte kontekst.

Til slutt vil jeg også ta med begrepet *utsagn*. Utsagn i denne konteksten vil ikke brukes så presist som lingvister gjør og begrepet kan mer tilsvares det lingvister mener med en ytring – en tur i en kommunikasjonsserie. En annen analyseenhet er *tekst*, da forstått som språk som utfører et eller annet arbeid (Neumann, 2001). Neumann beskriver utsagnet som diskursanalysens minste analyseenhet. Dette er tidligere i oppgaven beskrevet, hvor Foucault (Jørgensen og Phillips, 1999) med sin arkeologi ønsker å avdekke hvilke utsagn som aksepteres som meningsbærende og sanne. Jørgensen og Phillips beskriver også denne prosessen i det de skriver:

I den diskursanalytiske undersøgelse gælder det altså ikke i første omgang om at sortere hvilke udsagn om verden, der er riktige eller forkæret i ens materiale (selv om man selvfølgelig kan forholde seg kritisk vurderende på et senere tidspunkt). Derimod skal man arbejde med det der faktisk er blevet sagt eller skrevet, for at undersøge, hvilke mønstre der er i utsagnene-og hvilke sociale konsekvenser forskellige diskursive fremstillinger av virkeligheden får (Jørgensen og Phillips 1999:31)

Foucault ønsker at man i en analyse av et diskursivt felt skal studere ytringen i seg selv, i den situasjonen og konteksten den fremføres.

Videre så ønsker han at man skal se på det implisitte tause budskapet i ytringen, hvilke relasjoner ytringer har til andre ytringer, hvilke andre stemmer som kommer frem og hva slags virkning den har i feltet den fremføres (Foucault 2005).

3.7 Å forske i eget felt

Neumann skriver at det er en sentral forutsetning som må være oppfylt før diskursanalytikeren kan ta skrittet ut, nemlig at man har en generell kjennskap til det terrenget man begir seg inn i. (Neumann 2010:50) Antropologer kaller dette kulturell kompetanse. Min kulturelle kompetanse har jeg med meg fra min praksis i barnevernet og ikke minst fra mitt eget liv, min erfaring og min rolle som mor til tre barn, hvor den yngste er funksjonshemmet. Jeg har personlige erfaringer med det å møte hjelpeapparatet i forhold til det å ha et barn som er funksjonshemmet. I rollen som mor på møter for min sønn, er jeg selv i rollen som klient hvor jeg møter et fagspråk og hjelpeapparatets ekspertise. Dette bidrar til at jeg har en ekstra sårbarhet, som jeg igjen har med meg i min rolle som profesjonell, men også en form for kulturell kompetanse som er verdifull.

Før jeg startet opp i barnevernet jobbet jeg i rusomsorgen. Min erfaring er at dette også er en sårbar gruppe som har store vansker og utfordringer. Ved å jobbe sammen med disse klientene og bli kjent med ”personen bak rusen” fikk jeg mulighet til å lære at det finnes mange sider og flere virkeligheter enn det man ser. Om man våget å se personen bak rusen kom det frem en styrke som var verdifull, men som ofte ikke ble uttalt. Dette er erfaring og kunnskap jeg har tatt med meg videre i mitt arbeid i barnevernet. Jeg har hele tiden vært opptatt av at det er flere sider og at klienter skal få beskrive sin egen virkelighet. Det skal sies at jeg i rollen som barnevernarbeider også har vært opptatt av å finne frem til sannheter, jeg har tatt meg selv i å være skeptisk og ha hovedfokus på det juridiske aspektet. Hvordan man velger å punktuere, hvor man legger fokus vil være avgjørende for hvordan man blir møtt og hvordan jeg møter klienter. Når informasjon får et navn eller gir en avgrenset mening, gjør vi en punktuering. Begrep vi anvender, eller ethvert navn vi gir et fenomen, er vår tolkning av en situasjon og vår punktuering. Punktueringsvaner danner mønstre (Jensen 2009: 37) I rollen som barnevernarbeider har jeg også dannet mine mønstre. Gjennom en systemisk utdanning har jeg tilegnet meg ny kunnskap og jobbet med egen refleksjon. Jeg opplever selv nå å være i en annen posisjon, når jeg nå ser mønstre som er dannet spør meg selv ofte følgende spørsmål; Kunne det ha vært annerledes?

Den franske filosofen Jacques Derrida hevder at språket ikke er uskyldig eller nøytralt, det er bærer av diskurser som konstruerer verdier, holdninger, kunnskaper og erfaringer. Foucault

følger også det sosialkonstruksjonistiske premiss om at kunnskap og makt ikke er en avspeiling av virkeligheten, men at språk og diskurser er med på å forme betingelser for hvordan en som profesjonell kan tenke, føle og utføre profesjonalitet (Rhedding-Jones/Otterstad, 2011:20).

Valg av ord i en profesjonell sammenheng er viktig, ordene er nært knyttet opp til hva som er akseptert og gyldig innenfor enhver kontekst.

Gjennom å benytte meg av diskursanalyse på mitt materiale vil jeg få mulighet til å finne frem til ny kunnskap om hvordan virkelighetsbeskrivelser av klienter i barnevernet kan skapes. Det å starte på analysearbeidet og jobbe med materialet var for meg både litt skummelt og spennende. Det er en utfordring å skulle analysere sitt eget fag og arbeidsfelt. Jeg hadde ikke et ønske om å bli fremstilt som en bedreviter, men mere vise en holdning på at kritiske betraktninger ovenfor eget virke er viktig og kan skape ny innsikt.

Siden jeg har jobbet lenge i barnevernet og har med meg mine egne erfaringer og forutinntattheter var det viktig for meg i denne studien å innta en ikke vitende posisjon. Dette er et begrep som har fasinert meg fra første stund jeg hørte det og siden har jeg hatt denne posisjonen med som en hjelp i å tilnærme meg mitt arbeid. I min rolle som forsker og i min analytiske posisjon har også dette vært til god hjelp. For meg har rollen som terapeut vært overførbar til rollen som forsker og jeg har i studiet hatt god nytte av å minne meg selv på det å innta en ikke vitende posisjon. Begrepet ble første gang lansert i 1992 av Harlene Anderson og Harold Goolishian, de to grunnleggerne av Houston Galvestone Institute.

Ikke at vite henviser til en therapeutholdning og terapeutanskulelse, hvor terapeuten ikke har adgang til særlig informasjon, aldri kan forstå en annen person fullstændigt, alltid må være i færd med at blive informert og altid har brug for at lære mer om det, der blivet sagt eller måske ikke er blevet sagt” (Anderson 2003:176).

Det var viktig for meg å få frem at jeg hadde erfaring fra saksbehandling i det kommunale barnevernet, noe jeg opplevde vekket tillit hos informantene. For en som observerer sin egen kultur, vil det være et hovedpoeng å oppnå et perspektiv hvor man kan se sin egen kultur med andre øyne (Thagaard 2010). Jeg har hatt et ønske om å prøve å forstå og å finne frem til kunnskap gjennom mine informanter og observasjoner. Under observasjon, transkribering og analysearbeid har jeg lyttet, lest og forsøkt å sette min egen forforståelse til side så godt som mulig og la informantenes fortellinger tre frem.

3.8 Kritisk blikk på valgt metode

Det er viktig å ikke utelukke at jeg også kunne ha valgt andre kvalitative forskningsmetoder i denne studien. Jeg vurderte å benytte meg av aksjonsforskning for å belyse problemstillingen i min oppgave. Planen var da å invitere saksbehandlere fra to barnevernkontor i en prosjektgruppe, hvor vi sammen skulle ha fokus på det språk barnevernet benytter seg av og reflektere rundt praksis. Malterud beskriver aksjonsforskning som en strategi der man arbeider for endring, samtidig som man vil bruke erfaringene til å utvikle ny kunnskap. Det er viktig at de som endringene angår sikres muligheter for aktiv deltagelse med innflytelse på alle ledd av forskningsprosessen (Malterud, 2003). Jeg synes det fremstår som en spennende forskningsmetode, men vurderte det dithen at det i denne sammenhengen ville bli for omfattende og tidkrevende. Diskursanalyse som metode var godt egnet til å belyse mine forskningsspørsmål og ville hjelpe meg å ha fokus på stammespråket. Jeg ser det som viktig å være kjent med at diskursanalyse som analysemetode også har sine begrensninger og noe av kritikken retter seg mot forskerens rolle. Kritiske stemmer stiller spørsmål til hvilken effekt forskeren har på datainnsamlingen og hvilken kunnskap kan man som forsker produsere. Om det er slik at all kunnskap om samfunnet er diskursive konstruksjoner, hvordan kan da forskningen bringe gyldige resultater (Jørgensen og Phillips 2008:161-162). Min studie plasserer seg inn i en konstruksjonistisk tradisjon og min bakgrunn og posisjon har stor betydning for hvilke analytiske tema jeg har valgt å trekke ut av det empiriske materialet. "(...) enhver analyse er mer en konstruksjon av en virkelighet enn en oppdagelse av den" (Bjerrum-Nielsen 1998:195).

3.9 Etiske refleksjoner

Refleksjoner rundt forskningsetiske problemstillinger bør prege hele forskningsprosessen (Kvale 1997:118-128). Jeg har vært opptatt av å utføre min studie i tilknytning til mitt eget fagfelt. Jeg har hatt et ønske om å utvikle min kunnskap for å kunne gi et bedre tilbud til klienter i barnevernet. Det er tett sammenheng mellom motivasjon og læring, samt rollen som forsker og terapeut.

Jeg har vært opptatt av å jobbe med mine fordommer og førforståelse. I følge Martin Heidegger viser all forståelse tilbake til en *førforståelse* vi ikke kan fri oss fra. Med andre ord

vil man alltid ha en førforståelse før man begynner med sin forskning. Førforståelsen vil gradvis modifieres etter hvert som du tilegner deg kunnskap. (Fangen 2010). Det var i møte med feltet at jeg fikk møte mine egne fordommer. Under hele studien har jeg hatt med meg ett kritisk og utforskende blikk på egen praksis. Det ble viktig å oppsøke situasjoner i feltet som kunne gi meg en annen kunnskap enn den jeg hadde forventet. Som tidligere nevnt i kapittel 3.2 om Utvalg, ville det ha vært enkelt for meg å benytte meg av barneverntjenester som jeg har god kjennskap til i mitt daglige arbeid som informanter. Det ville da trolig vært lettere å få innpass og kjenne på trygghet når jeg skulle ut i en ukjent rolle som forsker. Det var et bevisst valg å benytte meg av ukjente barneverntjenester for så å våge å være i kontakt med mine egne fordommer.

Jeg har gjennom hele min studie vært opptatt av at det jeg legger frem i form av ytringer fra mine informanter ikke skal bidra til å skade dem selv, klienter eller deres yrkesidentitet. For å unngå dette har jeg valgt å fjerne ord og begreper som kan knyttes til den enkelte person, samt ta bort alle navn og endre særegenheter ved beskrivelser av klientsaker. Kjønn, alder, skole og bosted er endret.

Når det kommer til fremstillingen av informantene i analysedelen har jeg valgt å benytte meg av betegnelser som ”informanten”, ”saksbehandleren” eller ”barnevernsarbeideren” etter som hva som passer inn, det er språket og diskurser som er det sentrale i min studie. Dette har også vært særdeles viktig med tanke på å forhindre en mulig identifisering. Mine informanter har også kommet med flere ytringer og hatt flere ulike posisjoneringer i en sak. De enkelte sitatene er derfor ikke en helhetlig representasjon av en informants oppfatning av barnevern, barneverntjenesten eller sin egen rolle.

3.10 Validitet

Jeg vil i dette kapittelet først presentere noen ulike perspektiver om validitet i diskursanalyse. Videre vil jeg redegjøre for momenter fra intern og ekstern validitet, samt se nærmere på hva som skal til for at min forskning er valid.

Det datamateriale som studeres gjennom diskursanalytiske tilnærminger, er til forskjell fra for eksempel deler av naturvitenskapen som henter sine data fra naturgitte fenomener, sosialt konstruert. Det vil ikke være mulig for diskursanalytikeren å gjøre objektive beskrivelser av

data da forskeren selv er en del av den sosiale verden (Hitching, Nielsen og Veum, 2011: 19). Målet er i diskursanalysen å forstå heller enn å forklare og det er forskerens forståelse i meningsskapte prosesser som er sentral (ibid). Det har vært stilt mange spørsmål om diskursanalysens validitet, da spesielt innen den kritiske diskursanalysen, kritikken har gått på det å blande sammen beskrivelse og fortolkning på en slik måte at analysene ikke fremstår som valide. Det er ikke til å komme bort fra at dette skillet er problematisk. Kritikere har hevdet at det er en selvmotsigelse å hevde at det er mulig å analysere en diskurs på en nøytral måte, samtidig som man skal fremstå som kritisk. For enhver diskursanalytiker vil dette være spørsmål som berører. Jeg viser også til kapittel 3.8 i oppgaven som også omhandler kritikk av valgt metode. All analyse av menneskeskapte kommunikative fenomener innebærer at materialet må fortolkes, forklares og forstås (ibid). Det vil være mer presist å vise til at min diskursanalyse innebærer en artikulasjon eller utvendiggjøring av hvordan mening blir skapt. Jeg har forsøkt å tilstrebe meg å utføre en så valid analyse som mulig ved å gjøre min analyseprosedyre mest mulig eksplisitt, gjennomslutlig og sammenhengende. Jeg har forsøkt å rekonstruere og forklare hvordan jeg har kommet frem til mine fortolkninger som blir presentert i analysen.

I rollen som forsker har det vært viktig for meg å ivareta en moralsk integritet, ydmykhet og respekt for mine informanter. I følge Kvale vil kvalitativ forskning kunne vurderes med vekt på kvaliteten i håndverket (Kvale, 1997). For meg ble det viktig å se på min egen presentasjon og egen evne til å formidle under hvert kapittel. Jeg har forsøkt å være gjennomgående reflektert og kritisk, slik at argumentene i min studie ble tydeliggjort for leseren og kunne følges underveis.

Ved valg av deltagende observasjon som metode fikk jeg også muligheten til å observere hvordan en informants uttalelser kunne gi mening til andre informanter i samme møte. Det var flere observasjoner hvor de andre i møtet ga uttrykk for at de kjente seg igjen eller hadde hatt lignende erfaringer. For meg viste det hvordan språket og konteksten var gjenkjennelig og av den grunn ble forståelig. Språket bidro til å gi mening i relasjon med andre (Gergen 2005). Jeg fikk i rollen som forsker mulighet til å få kjennskap til hvordan språkets vanedannende mønstre kunne bli til sannheter som tas for gitt. Det å balansere mellom frihet i rollen som forsker og mine moralske forpliktelser har ført til at jeg hele tiden underveis i studien har måttet foreta avveininger og reflektere over de valg jeg har tatt.

4 Presentasjon av analyse

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere og drøfte de diskurser jeg har funnet i mitt empiriske materiale. Diskursene må ikke forstås som entydige eller komplette, og de er ment å representere diskurser knyttet til studiens tema og problemstilling. Sitater det vises til fra den enkelte informant løftes frem er det for å vise hvordan informanten posisjonerer seg innenfor en diskurs. I drøftingen trekker jeg inn annen relevant forskning, empiri og teori fra teorikapittelet som ytterligere kan utdype funnene i studien. Jeg velger å diskutere funnene fortløpende. Med bakgrunn i en diskursanalyse inspirert av Foucault så har jeg med meg følgende rettesnor; "Foucault er ikke ute etter å forklare, men å sammenstille og kontrastere" (Schaanning, 1997:163). Jeg er ikke ute etter å finne frem til et gyldig resultat som kan overføres til "virkeligheten". Diskursteoriens ontologiske antakelse er jo nettopp at menneskers meningsfylte tilværelse ikke er en bestemt virkelighet som foreligger eller er noe vi studerer for å få "sanne" resultater. Målet med min analyse er å forsøke å synliggjøre hvordan vi produserer eller reproducerer ulike meningskonstruksjoner. Hvordan virker diskursene og hvordan blir de til. Før jeg starter presentasjonen av selve analysen vil jeg igjen minne om studiens problemstilling;

Hvordan bidrar barnevernets stammespråk til å skape virkelighetsforståelser av klienter og hvilke konsekvenser kan det få i barnevernets saksdrøfting?

4.1 Den psykologiske diskursen

Jeg vil først presentere den psykologiske diskursen slik jeg finner den har vært fremtredende i litteratur og empiri knyttet til min studie. Gjennom å lese litteratur, se på hvilke faglige trender som preger utdanningsinstitusjonene og rapporter fra sakkyndige som omhandler barnevern og faglig kunnskap, finner man at barnevernet i stor grad støtter seg på utviklingspsykologiske modeller i sine vurderinger av barns omsorgssituasjon.

Utviklingspsykologien har vært opptatt av å peke på sider ved omsorgen som kan være skadelig for barns utvikling, og det har i mindre grad vært fokus på hva som er alminnelig god utvikling. Agnes Andenæs (1997) har foretatt en undersøkelse av kontakten mellom barnevernet og alenemødre som viser til at mens omsorgspersonene er opptatt av å snakke om

hvordan de klarer å ivareta dagliglivets krav, snakket hjelpeapparatet om psykiske problemer, manglende grensesetting, mangelfull stimulering av barna og samspillsproblemer. Dette er da tema som er inspirert av en tradisjonell utviklingspsykologisk forståelse (ibid). Slik jeg ser det finner man innen den psykologiske diskursen at søkelyset i første rekke har fokus på indre vansker i familiene, som tolkes som ulike former for barnemishandling og vanskjøtsel. I NOU 2000:12 om *Barnevernets verdigrunnlag* legges det frem at det historisk sett har foregått en forskyvning fra ytre til indre vansker hos familiene som kommer i kontakt med barnevernet i Norge, og det ses på som viktig at barnevernets kompetanse styrkes innen barns utvikling og samspill mellom barn og foreldre (NOU 2000:12). De utviklingspsykologiske teoriene kan se ut til å ha bidratt til at det konstrueres forestillinger om at barn er skjøre, umodne og inkompetente. I barnevernets stammespråk vil man ofte kunne høre det snakkes om det *”umodne barnet”*. Larsen (2001) peker på at det i den vestlige postmoderne kulturen stilles store krav til foreldre. Det er ikke nok å sørge for at barnet har klær, mat og bolig. Larsen (2001) viser til det biologiske prinsipp i Lov om barnverntjenester, og hevder at godt foreldreskap ikke primært handler om biologi. I vår moderne verden synes det å være forventninger om at foreldre skal bidra positivt til barnets psykiske og fysiske helse. Barnevernsarbeid er forankret i flere teorier hvor man finner modeller som forklarer omsorgssvikt og barnemishandling. En forklaringsmodell som står sterkt er psykopatologimodellen, som bygger på psykodynamisk teori og tilknytnings teori. Denne modellen legger opp til en diagnostisering av barn og foreldre (Juil, 2010).

4.1.1 Bruk av atferdsbegrepet for legitimering av tiltak

Utviklingspsykologien er opptatt av hvordan barn kan bli utsatt for omsorgssvikt dersom det er mangler ved foreldrenes oppdrager rolle, det er iboende mangler hos foreldrene som bidrar til at barna får vansker. I teksten under forteller informanten om en gutt det er bekymring for og informanten beskriver ham for resten av gruppen under saksdrøftingen på følgende måte;

”...det siste møtet på skolen jeg var på i forhold til gutten så gikk det ikke bra. Skolen oppfatter gutten som en utrygg og redd gutt. Han lager mye lyder, han klusser overalt, ja...han ligger langt etter faglig sett da...men han går jo bare i småskolen, så det er jo kanskje ikke så farlig. PPT har vært inne og sett på tilretteleggingen og de mener at det burde ligge godt til rette for en god utvikling. Men det er bekymring...han

gråter ikke når han blir lei seg, han blir ikke lei seg når han kommer i konflikter med andre barn. Så det er på en måte atferden til gutten som er den største bekymringen....sett i sammenhengen med at mor trekker seg unna”.

I denne presentasjonen er barnevernet bekymret for guttens *atferd*. Begrepet *atferd* er et mye brukt begrep i barnevernet. Det blir ofte brukt til å beskrive barns væremåter så som sinne, frustrasjon, tristhet, når barn slåss, når barn gråter, når barn er lei seg og når barn kommer i konflikter. Gjennom mine observasjoner fant jeg at dette ofte ble brukt når det var ”negative” sider ved barnet som ble beskrevet. Sider som ikke var normale og hvor man skulle finne tiltak for å endre dette. På denne måten vil man kunne si at atferdsbegrepet blir et *moment* som saken videre bygges rundt.

Ser man nøyere på alle disse begrepene hver for seg så kan det se ut som om dette er tilstander som alle barn, i alle familier beveger seg innenfor med jevne mellomrom. I barnevernet blir det sjeldent stoppet opp ved enkeltepisoder eller øyeblikk. Hva er grunnen til at gutten er lei seg, hva er grunnen til at han ikke reagerer når han kommer i konflikter? Er det noen som har observert eller er kjent med guttens andre sider, de gode sidene? Slik jeg tolker det så blir begrepet *atferd* en form for samlebetegnelse som man bruker for å kategorisere, sette navn på og forklare hvordan ”nettopp dette barnet er”, som om begrepet *atferd* blir en utløsende faktor for å iverksette tiltak, for å undersøke nærmere og for å se om noe er galt. Barnet tillegges på denne måten egenskaper som opprettholder et individfokus. Det er det problematiske og bekymringsfulle som legges frem, dette konstruerer et bilde av barnet som symptombærer på at noe er galt. I utsagnet ovenfor ser man at begrepet *atferd* blir knyttet tett opptil det at moren trekker seg unna. Det er mye som kan tyde på at barnevernet finner en forklaring på guttens *atferd* i det at moren trekker seg unna. I denne saksdrøftingen så var det skolen som hadde meldt bekymring til barnevernet om guttens *atferd*. Begrepet *atferd* vil da innenfor skolen være noe som gir ubehag og som ikke er normalt innenfor deres kontekst, hvor læring og utvikling står sentralt. Innenfor den medisinske diskursen vil man kunne betrakte guttens *atferd* som et symptom og kanskje fokusere på biologiske forhold, i den psykologiske diskursen ville man ha fokus på menneskelig samspill eller følelser (Juil, 2010). I systemisk praksis ville det ha vært av interesse å gå inn og se på samspillet mellom mor og barn, uten å lete etter årsaker, men å utforske hvordan de sammen forholder seg til hverandre og sammen med moren finne frem til hvilke utfordringer det er hun ser ovenfor sin sønn. I et sosialkonstruksjonistisk perspektiv er ikke barn og barndom noe stabilt og konstant, men

sosiale konstruksjoner. I samspillet mellom mennesker og gjennom språk og sosial interaksjon blir våre holdninger til barn konstruerte. I forskning vil dette få konsekvenser for hva vi ser etter og hva vi ønsker å undersøke. Er barn en homogene gruppe? Kan vi si at barndom er en stabil livsepoke som er felles for alle, eller er det slik at vi ser på barndom som en konstruksjon (Kjørholdt, 2004: 38).

4.1.2 Konstruksjoner av subjektposisjoner og uenighet

Det har i min analyse vært interessant å se på hvordan språkmakten kommer til syne når uenigheter mellom barnevernet og klienter kommer frem. I barnevernet vil det til stadighet være situasjoner som er preget av konflikt, protest, makt og motmakt. Deltakelse og samarbeid er et sentralt tema og brukermedvirkning er en grunnleggende verdi i tjenestens virksomhet (NOU 2000:12, FNs barnekonvensjon, 2004). Samtidig har det aldri vært så mange profesjonelle hjelpere som har vært beskjeftiget med å hjelpe, behandle og yte omsorg til så mange typer av ”problemidentiteter” (Mik.Meyer, 2011). I saksdrøftingen jeg nå viser tekstutdrag fra vil man kunne se både hvordan barnevernet posisjonerer seg innenfor den psykologiske, moralske og den juridiske diskursen. Makten kommer til syne og barnevernet vil med sitt ekspertspråk kunne bidra til å konstruere subjektposisjoner som blir sentrale for deres vurderinger i saken. Saken i dette utdraget handler om en familie bestående av far og sønn. Barnevernet er bekymret for at faren ikke forholder seg til de premisser som og avtaler som barnevernet ønsker;

A: ...ja, jeg hører at du sier at far ikke er veiledningsbar...men hvis du skal gå for en 4-12, det får du ikke gjort uten å ha prøvd noe først. Da må man si til far at enten så får vi se om du klarer å ta til deg veiledning, om du profiterer på veiledning eller så ...

Informanten beskriver her at far ikke er *veiledningsbar*, dette er en påstand hun fremlegger for gruppen. Hva vil det innebære at far i denne saken ikke er veiledningsbar, hvilken subjektposisjon blir far i drøftingen plassert innenfor ved å fremsette en slik påstand. Man ser videre i utsagnet at barnevernet velger å fremme sak for fylkesnemnda dersom faren ikke *profiterer på veiledning*. Slik jeg ser det blir far her satt i en posisjon hvor han blir fremstilt

som en som ikke har muligheter for utvikling, en person som barnevernet ikke vil kunne gi hjelp og en som ikke vil kunne ta imot den veiledning barnevernet kan tilby. Det blir i drøftingen ikke lagt frem eller vist til konkrete tiltak som har vært forsøkt iverksatt for å hjelpe faren. Dette gjør at det er barnevernet som ser ut til å bli sittende med definisjonsmakten. Det at far er uenig med barnevernet i hvilke tema som skaper vansker i familien, blir omgjort til egenskaper ved han som person, som får utfall for barnevernets konklusjon i saken. Far har informert til barnevernet at han er bekymret for familiens økonomi, men barnevernet er uenig i dette;

A: ...Men faren her mener jo bare at det handler om økonomi...

B: ... Ja, så han må realitets orienteres igjen og igjen på hva som er guttens behov, men det er en vanskelig sak du har der, det er det...jeg tenker at det viktigste du kan gjøre er å være veldig tydelig og prøve å ikke bli med på de avsporingene hans...

I drøftingen fremkommer det at dette oppleves som en *vanskelig sak* og mye vil kunne tyde på at det er på grunn av farens motstand at saken betegnes som vanskelig. Tekstutdraget ovenfor viser at barnevernet gjennom sin rolle som myndighetsutøver vektlegger at faren må *realitetsorienteres* og at det er viktig at informanten ikke blir med på farens *avsporinger*. Det snakkes frem i drøftingen at det er viktig at barnevernet er tydelig i sin rolle og at faren er en som er vanskelig og er i behov av å bli endret på. Innen en behandlingsorientert diskurs som hviler på at personlig utvikling og endring er et gode, vil far bli sett på som en som yter motstand og at han ikke ennå har forstått hva som er til hans eget beste. Dette vil bidra til å fastholde faren som en problemperson, *en vanskelig sak*. Informanten får råd om å ikke være med på farens *avsporinger* og ved å plassere far i denne subjektposisjonen vil det åpnes opp for at barnevernet med sin makt vil kunne være den som skal definere hva som skal snakkes om på møter og hva som skal kunne defineres som problemer for familien. Når det i barnevernets drøfting gis bekreftelse for at far er vanskelig, vil det også kunne bidra til å lukke for at man går inn i en relasjon til far som åpner for samarbeid. I mine feltnotater har jeg også underveis i denne drøftingen notert meg følelser som et stikkord, det ser ut til at følelser er noe som vekkes når man drøfter denne saken. Det kommer frem oppgitthet og frustrasjon. Mye av dette handlet om at faren ikke ønsket å bevege seg bort fra tema om økonomi og det var vanskelig å finne løsninger på hvordan de kunne forklare til faren at de ønsket å snakke om hvordan de oppfattet at barnets hans hadde det. I all samhandling mellom

klienter og sosialarbeidere, slik det gjør i all menneskelig samhandling, oppstår det følelser og det vil være nyttig å se på hva dette åpner opp for, eller lukker for i det profesjonelle arbeidet. Det ble snakket lite om saksbehandlerens egne følelser knyttet til arbeidet og mulig kan det ha sammenheng med at det innenfor den byråkratiske diskursen så vil det være lite rom for det personlige. Man kan se i omtalen og beskrivelsen av far i denne saken at dette er et språk som bidrar til å opprettholde distanse. Språket vil på denne måten være til hinder for å etablere kontakt og samarbeid. Et annet tekstutdrag som viser hvordan språket faktisk kan bidra til å opprettholde distansen vil være;

...vi skal ha et møte med han på mandag og da skal avdelingsleder være med. Men jeg er overbevist om at han ikke kommer, fordi han har sagt at det ikke er aktuelt å komme på møte på barnevernet. Han syntes vi skal komme hjem til han. Men da har avdelingsleder sagt at det gjør vi ikke. Han får tiltak fra barnevernet og da må han skjønne at det er visse forventninger til han...

Tekstutdragene ovenfor kan være et godt eksempel på hvordan man ser makten opererer mellom far og saksbehandleren i relasjonen. Makt og motmakt er i spill og begge vil på sin side kjempe om hva det skal snakkes om. Dette er også den makt som Foucault beskriver når han snakker om maktens bevegelighet mellom partene. Det er ikke bare barnevernet i sin rolle som har makt, men også klienten. Foucault hevder at makt ikke finnes uten motstand. ” - *Der hvor det er makt, er det motstand, og likevel, eller snarere på grunn av dette, befinner denne motstanden seg aldri i en utvendig posisjon i forhold til makten. Må man si at man nødvendigvis er ”i” makten, at man aldri ”unnslipper” den (...)*” (Foucault 1995, 106 sitert fra Juritzen og Heggen 2006, 71). Klienten kan kjempe for å få makt ved å svare på hjelperens maktbruk, og ulike måter å protestere på kan være et slikt eksempel.

4.2 Den relasjonelle diskursen

Jeg ønsker i dette kapittel å vise frem tekstutdrag som kan vise noen variasjoner over hvordan den relasjonelle diskursen kommer til syne i mitt materiale og hvordan klienter blir fremstilt i relasjoner til barnevernet, hvilke subjektposisjoner som trer frem.

I de saksdrøftinger jeg har observert har det vært en gjennomgående trend at det ikke har blitt brukt navn på miljøterapeuter eller saksbehandlere som jobber i barnevernet under drøftingene. De ganger det ble nevnt navn var når det var sakkyndige, psykologer, leger eller advokater, som jobbet i forhold til klienten. Dette er alle profesjoner med høyere kompetanse enn barnevernet. Sjeldent blir det brukt ytringer med personlig pronomen i første person, som for eksempel; ”*jeg mener*” eller ”*min vurdering*” osv.

Det kan oppfattes som om de vurderinger og beslutninger som skal tas i forhold til den konkrete sak var noe som lå på utsiden av den enkelte saksbehandler. Det ble ofte benyttet ”*Barneverntjenesten vurderer...*” og ”*barneverntjenesten mener...*”. Det er da systemet og forvaltningen som snakker, den enkelte person i relasjon til klienten kommer sjeldent frem. Dersom det var alvorlige og ubehagelige avgjørelser som skulle bli tatt, var det ofte referert til *barnevernleder* eller *avdelingsleder* som da sto ansvarlig for de aktuelle beslutningene. Selv om dette var en gjennomgående trend har jeg også i mine observasjoner gjort noen funn som viser det helt motsatte, hvor den enkeltes relasjon og rolle ovenfor en klient kan ha stor betydning for saken. Det er viktig å fremheve at relasjoner mellom klient og saksbehandler kan være både god og dårlig, og hvem er det som skal definere hva som er en god relasjon?

Barnevernet har innenfor sitt mandat makt til å definere hvilke utfordringer den enkelte skal jobbe med og ofte er det fokus på klientens problemer. Dette fører til at saksbehandlere setter seg selv i en subjektposisjon hvor det sjeldent blir stilt spørsmål til hvordan den enkelte utfører sitt arbeid. Klientens mening kan fremstå som statisk og entydig, og ofte også tatt ut av kontekst. Dersom klienten velger å stille spørsmål om den enkelte saksbehandlers kompetanse eller tilkorkkommenhet, vil dette sjeldent føre frem til noe annet enn at det er klienten som er vanskelig. På denne måten kan man se hvordan den relasjonelle diskursen påvirker hva som kan bli sagt av hvem og hva som ikke kan bli sagt.

I Foucault sin teori om makt er det en sentral ide at makt er relasjonell og at makten finnes mellom relasjoner, han sier det på følgende måte;

”Makt er ikke noe som kan erverves, berøves eller deles, noe man beholder eller mister. Makt utøves på utallige punkter i et vekselspill av ulike bevegelige forhold”,
(Foucault 1999:105).

4.2.1 ”Saken”, hvem er det

Jeg starter med utsagn fra en saksdrøfting hvor barneverntjenesten er bekymret for en gutt på 16 år, barnevernet er bekymret for guttens psykiske helse og hans forhold til sin mor. De har iverksatt tiltak i form av en miljøarbeider som jobber over 100 timer i måneden med gutten.

Saksdrøftingen starter med følgende utsagn:

”Saken ble plukket opp av politiet...det var en gutt som var ute og gikk på motorveien”

Saken er et kjent begrep i barnevernet, det er ofte brukt i omtaler om familier og barn som barnevernet arbeider med. Det er sjeldent å høre at det er navn som kommer frem . Hva betyr det når barnevernet kaller gutten de jobber med for *saken*? Jeg vurderer det som viktig å se mer på selve begrepet klient når man skal forstå innholdet i ordet *saken*. Begrepet klient er et allment kjent begrep, de fleste vil kjenne seg igjen i dette begrepet og har erfaring med å være klient. I det øyeblikk enkeltpersoner eller familier kommer i berøring med hjelpeapparatet og blir klienter, skjer det en viktig forandring i deres liv. Et viktig trekk blir at man går fra subjekt- til objektstatus. Dette innebærer en overgang fra å være den som handler, vurderer eller tar avgjørelser, til å bli den som er gjenstand for andres handlinger, vurderinger og avgjørelser (Skau, 1996: 49). Går man tilbake og ser på begrepet *saken*, vil begrepet også være knyttet til beskrivelser som *spesiell, vanskelig, utfordrende, oppegående og adekvat*. Ved å benytte seg av slike språkhandlinger vil barnevernets definisjonsmakt komme til syne og virkelighetsbilder av klienter konstrueres. Dette kan knyttes opp til stammespråket, dersom en saksbehandler skal informere om en mor som blir beskrevet som *oppegående*, vil denne moren automatisk plasseres inn i rollen som en som er god, snill, klok og fin å samarbeide med.

Barnevernet har mange hensyn å ta, det er i møte mellom makt og hjelp, i rollen som hjelper og kontrollør at dette viser seg tydelig. Og det er kanskje nettopp i balansegangen mellom det på den ene siden; kravet om objektivitet og på den andre siden; kravet om subjektivitet i saksfremstillinger som vil være en utfordring for barnevernet.

Åge Wifstad benytter seg av begrepet ”Den Andre”. Han skriver i kronikken ”Møtet med Den Andre. Om ekspertkunnskapens grenser” om to måter å tenke forholdet til den Andre på innenfor omsorgsykker. Den ene måten er å bestrebe seg på å gjenkjenne noe typisk i den Andre, da ved å plassere ham i forhold til en form for kategori vi allerede har gjort oss opp en mening om, for eksempel diagnoser. På en annen måte kan man møte den Andre gjennom den Andres erfaringer som noe som er unikt. Wifstad hevder at man gjennom et slikt syn ikke kan se på den Andre som et saksforhold som man kan fastslå nøyaktig hvordan er (Wifstad 1994: 3678, sitert fra Engebretsen, 2011: 17). Det eneste som lar seg beskrive er ens egen relasjon til den Andre.

La oss gå videre i barnevernets drøfting av saken ovenfor. Informanten presenterer for de andre i gruppen at det er iverksatt en tiltaksarbeider som jobber i familien. Det benyttes det ikke navn på tiltaksarbeideren, men det henvises hele tiden til begrepet *næromsorg*.

A: Etter at han kom hit så fikk han først ca. 100 timer ned næromsorg, fordi at han har et kjempedårlig forhold til moren sin...så har vi nå kuttet det ned til ca. 50 timer i måneden, fordi han næromsorgsarbeideren brukte ikke mer enn det...

B: ...100 timer det var mye...

A: ...ja, det var mye, men hva skulle vi gjøre...han ville jo ikke snakke med mammaen sin og alt var vanskelig.

Jeg blir med ett nysgjerrig på hvem *næromsorg* er og hvilken relasjon personen har til gutten som omtales som *saken*. I tillegg til nærmiljøarbeideren beskrives det også at familien har hatt kontakt med både BUP og PPT ved skolen, hva vil det så bety for moren og sønnen at det er så mange mennesker de må forholde seg til? Mulig er dette også profesjonelle hjelpere som beveger seg innenfor ulike diskurser om hva som er godt nok for hennes sønn og hvordan kommunikasjonen mellom mor og sønn ideelt sett burde ha vært. BUP vil utfra sin behandlingsdiskurs innen barnepsykiatrien mene noe om hva som er barnets beste og komme med forslag til tiltak. Videre vil skolen innenfor sin diskurs om hva som er forventet i samarbeid mellom hjem og skole også ha forventninger til både moren og gutten. Det vil ikke være vanskelig å forestille seg at det å være klient i en slik posisjon vil kunne by på en følelse av avmakt.

4.2.2 Barnevernet i en ekspertposisjon

I det neste utdrag fra teksten ønsker jeg å vise hvordan jeg tolker at informanten posisjonerer seg inn i en relasjon til mor som innebærer at barnevernet vet hva som er best. Informanten inntar en ekspertposisjon som informerer mor om hvordan man bør og skal snakke med gutten, for at det ikke skal ende opp i fastlåste situasjoner. Informanten legger frem hva som menes å være en god løsning for moren, det er en drøfting mellom to saksbehandlere i teksten under;

A: ...hun trenger sånn som jeg ser det å endre måten hun kommuniserer med han på. Hun må kommunisere med han på en måte som er mer hensiktsmessig og effektiv, som han responderer på, i stedet for bare å gå i vranglås.

B: Når han må reise helt til for å bli hørt, da er det jo ganske sterkt da, da tyder det jo på at mor ikke klarer å fange han opp og vise at hun virkelig hører på han...

A: Nei, hun får det ikke til.

B: Men BUP har jo flere måter å veilede familier på, så hvis han bare får sin terapeut der...hvis han blir tatt vare på der...det hadde jo vært fint å få de inn i samme system da...

Ved å bruke begreper som *mer hensiktsmessig og effektiv* fremstår det som om den måten som mor samhandler med sin sønn på ikke er god nok. Vil det da bety at det er all kommunikasjon mellom mor og sønn som er vanskelig, eller er det bare deler av kommunikasjonen informanten beskriver? Det blir i drøftingen ikke vektlagt betydningen av konteksten rundt familien i hjemmet. Selve begrepet kommunikasjon blir benyttet som om det er en ”egen ting” som man kan endre på og justere helt uavhengig av hva som skjer i tillegg rundt familien. Det å være i relasjon til så mange profesjonelle hjelpere kan i seg selv være en stressfaktor og vil man da kunne klare å finne frem til *hensiktsmessige og effektive* måter å kommunisere på, slik som informanten antydte ville ha vært det beste. Dette vurderer jeg at igjen viser det Foucault mener med at makten er mellom relasjonene, forventninger som ligger fra instansene rundt familien har elementer av makt i seg. Mor posisjonerer i en subjektposisjon hvor hun ikke makter å ivareta rollen som den gode mor.

4.2.3 Retorikk – legitimering av avgjørelser

I tekstutdraget vi nå skal se på presenterer barnevernet en familie hvor det har vært ulike hjelpetiltak iverksatt i forhold til barna, dette skal nå legges frem for de andre i gruppen før det besluttes hva som skal gjøres videre;

...så hadde vi ansvarsgruppe og støtte til fritidsaktiviteter, skolen var opptatt av at gutten trengte mestringsfølelse og sosialt samspill med andre.

I dette utdraget blir ord som *ansvarsgruppe* og *fritidsaktiviteter* benyttet. La oss stoppe litt opp ved begrepet ansvarsgruppe. Det kan høres ut som om selve begrepet ansvarsgruppe er noe som alle de andre i gruppen vet hva innebærer. Jeg forsøker å sette meg selv litt på utsiden og spør hva betyr egentlig en ansvarsgruppe, hvilken relasjon har familien til denne gruppen, hvem er det som legger føringer og dagsorden og hvordan blir familien ivaretatt i en slik gruppe? Ved å benytte meg av dekonstruksjon vil jeg forsøke å se nærmere på begrepet. Filosofen Jacques Derrida (1930-2004) og hans begrep om dekonstruksjon skiller seg fra tradisjonell tekstanalyse ved at den ikke bare fokuserer på tekstens mening, hva den betyr, men den ser også på tekstens funksjoner, hva teksten gjør. Dette betyr forenklet at man spør om tekster gjør noe annet enn det de sier. Dekonstruksjonen er en form for fortolkning, som undersøker om teksten sender ut andre signaler enn det som eksplisitt er formulert (Derrida 1969 i Engebretsen, 2007:18). Ansvarsgrupper benyttes ofte i barnevernet og det brukes i flere sammenhenger og av flere instanser. Selve begrepet ansvarsgruppe gir rom for ulikt meningsinnhold, ulike assosiasjoner og tolkninger. Det er ikke lovfestet i noen form og det er deltagere fra ulike etater som utfra sitt lovverk har ansvar for å kunne tilby tjenester og tiltak til det enkelte barn/familie (Bunkholdt og Larsen, 1995). I saken som blir drøftet fremstår det som om det er en utvalgt gruppe som jobber systematisk og nøye planlagt med målrettede tiltak, for at familien skal få hjelp med de utfordringer de har. Men selve begrepet *ansvar* gir assosiasjoner til at det er noen *andre*, de profesjonelle, som må gå inn og ta ansvar for klienten. Det fremkommer lite i selve saksdrøftingen hva de har jobbet med i forhold til familien, eller hvilke personer eller etater som var med i denne gruppen, ikke minst hvordan opplever familien selv det å ha en ansvarsgruppe.

Foucault var opptatt av at den som behersker språket som maktens instrument vil kunne delta på de arenaer hvor det forhandles om ulike diskurser. Samarbeid mellom andre instanser og samarbeid i en ansvarsgruppe vil kunne sees som en slik arena. Jeg vurderer at det er viktig å stille seg spørsmål om hvilken rolle foreldre i barnevernet har på en slik arena som ansvarsgruppen er og hvordan fagspråket som maktens instrument trer frem i en slik kontekst. Blir foreldre gjort kjent med hva det innebærer å ha en ansvarsgruppe når det foreslås som tiltak? Det er mye som kan tyde på at begrepet *ansvarsgruppe* bidrar til en legitimering av barnevernets avgjørelser. Når barnevernet viser til at de har hatt ansvarsgruppe inne i familien som tiltak, så vil det implisitt bety at det har vært utført tverrfagligfaglig arbeid i saken og at det kan regnes som kvalitet sikret. Barnevernet vil på denne måten legitimere sitt eget arbeide.

4.2.4 Iscenesettelse av den ”gode hjelper”

I samme saksdrøfting som vist til ovenfor er det et annet tekstutdrag som viser til hvordan barnevernet posisjonerer seg innenfor den relasjonelle diskursen. Informanten legger frem hvordan ulike instanser har tilbudt å gi familien hjelp. Dette kan også sees innen en moralsk diskurs, hvor man implisitt hevder at moren ikke setter pris på den hjelp hun blir tilbudt;

Skolen har vært helt fantastiske til å hjelpe gutten for at han skal kunne lære, sånn som da de tilbød seg å følge mor til biblioteket også...så hun skulle få litt å lese for barna. Men da kom ikke mor...hun har hele tiden andre grunner for å ikke komme. Jeg har vært kjempefortvila over det.

I dette utsagnet så ser man at adverbene er med på å forsterke fortellingen om de relasjoner som tilbys. Når det sies at skolen har vært *helt fantastiske* og at de *tilbyr seg* så vil det implisitt kunne tolkes som om skolen har gjort hva de kunne for å hjelpe mor, men at dette handler om en mor som ikke vil ta i mot og trekker seg unna. Informanten forteller også om at hun selv har vært *kjempefortvilet*. Informanten viser tydelig i denne drøftingen at hun har gitt mye av seg selv inn i arbeidet med familien, men at hun mulig ikke har fått den respons hun ønsket seg. Jeg vurderer at informanten ved å benytte seg av et følelsesladet språk som *kjempefortvilet*, utfører en form for språkhandling hvor hun viser til hvor fortvilet hun har vært over ikke å få mor med på laget. Dette bidrar til å sette mor i en subjektposisjon som ikke samarbeidsvillig. Drøftingen i saken videre sier lite om hvordan det jobbes med

relasjonen mellom informanten og mor. Jeg har i mine feltnotater notert meg spørsmål om hvorfor det ikke er noen i gruppen som stiller spørsmålstegn ved hvilke utfordringer informanten opplever når hun bruker begrepet *kjempefortvilet*. Indirekte vil også denne språkhandlingen informanten benytte seg av når hun sier at hun er *kjempefortvilet* også kunne bety en form for klagehandling. Det å klage er en handling hvor den som klager er med på å konstruere noe som er negativt, i dette tilfellet da mor i saken. Det er interessant å se på hvordan denne språkhandlingen virker i relasjonen mellom informanten og mor. Hva ville ha skjedd dersom man endret fokus bort fra mor og over til informanten, for så å undersøke konteksten for begrepet *kjempefortvilet* (Øfsti, 2010).

Det er fristende å stille spørsmål om mor opplevde at skolen hadde vært *fantastiske* eller hvordan hun ville ha opplevd det å skulle ha *følge* til biblioteket. Det er mye i en relasjon mellom hjelper og klient som til tider kan oppleves som krenkende og vanskelig, selv om det er de beste intensjoner fra hjelpeapparatet. Det blir under saksdrøftingene ofte satt ord på hva som barnevernet har tilbudt av tiltak, men det blir sjeldent beskrevet hvem personen bak tiltakene er. Det kan fremstå som om tiltak er en ”ting”, som man som klient skal ta i mot og forholde seg til. Uggerhøj (1996) har foretatt en undersøkelse hvor det er intervjuet foreldre om deres syn på deltakelsen i kontakten med barnevernet. Konklusjonen var at foreldrene var forsiktige med å si sin mening til barnevernet av frykt for konsekvensene. Schaaning (1993:183) peker på noe av det samme når han hevder at deltakelse i seg selv ikke betyr det samme som at familien har sagt sin mening. Uggerhøj (1996) sine funn viser at måten saksbehandlere møtte familiene på hadde stor betydning for om de sa sin mening eller ikke. Det ble formidlet at menneskekjærlighet, ærlighet og engasjement var viktig i relasjonen for familiene.

4.3 Den juridiske diskursen

I dette kapitlet vil jeg først gjøre rede for den juridiske diskursen generelt i min studie, for så videre å presentere utsagn som jeg mener viser til hvordan barnevernets språk og begreper bidrar til å posisjonere seg innenfor denne diskursen.

Barnevernets oppgaver er fordelt mellom statlige og kommunale myndigheter. Det er den kommunale barneverntjenesten som har ansvar for å undersøke barns situasjon og hjelpebehov når noen melder bekymring for dem. Kommunen har også et ansvar for å iverksette tiltak og hjelp når barn har behov for det. Siden Vergerådsloven av 1896 har

barnevernet vært regulert av et lovverk. Lovverket regulerer at barnevernet har formell makt til å gripe inn ovenfor familier når det er mistanke om at et barn lider overlast. Lov om barneverntjenester fra 1992 er det lovverk som gir mandat til dagens barnevernsarbeidere og det er denne rammen barnevernet må forholde seg til når de skal iverksette tiltak ovenfor en familie.

Tidligere i oppgaven presenterte jeg begrepet sjanger og barnevernloven favner både hjelpetiltak og tiltak som gir barnevernet mulighet til å fremme sak om omsorgsovertagelse for Fylkesnemnda for sosiale saker. Det å jobbe med et lovverk vil kreve at man kjenner til ord og begreper som loven bruker, videre må man kjenne til det rettsapparat som loven opererer innenfor. Dette betyr at saksbehandlere i barnevernet må kunne dokumentere sitt arbeid innenfor en sjanger som det ligger klare krav til i norsk forvaltning. Alle rapporter, brev og vedtak er dokumenter som kan komme til å spille en viktig rolle i en barnevernsak dersom den blir fremmet for Fylkesnemnda for sosiale saker. Det er da store krav til skriftlig materiale og barnevernet må vise til arbeidet som de har gjort. Det skal vises til at det har vært forsøkt å hjelpe den enkelte familie/ungdom/barn før man kan få gjennomslag for en omsorgsovertagelse gjennom nemnda. Dette betyr at det da ikke bare stilles krav til barnevernet om at en saksbehandler skal kunne jobbe sosialfaglig, men man må også kunne samarbeide med advokater og sakkyndige i rettsapparatet. Barnevernet har et stort krav til dokumentasjon, dette er tidkrevende og vil ta mye av ressursene i hverdagen til den enkelte saksbehandler.

4.3.1 Tidligere historikk feller

Saken jeg nå skal presentere handler om en familie med 2 barn, en jente og en gutt. Far hadde selv tatt kontakt med barnevernet da han ønsket hjelp til sin sønn. Faren var bekymret for guttens utvikling og han ønsket at sønnen skulle forholde seg mer til grenser og regler han satte. Familien kommer fra Sørøst - Asia og barnevernet hadde tidligere hatt kontakt med familien i en undersøkelsessak. Meldingen fra den gang gikk ut på at gutten skulle ha blitt slått. Etter nærmere undersøkelse finner ikke barnevernet grunnlag for å gå videre i saken og saken blir henlagt. Når informanten i møtet legger frem saken er det to temaer hun presenterer; Hun er på den ene siden bekymret for at gutten skal bli slått, men hun forteller også at hun opplever at familien ønsker hjelp. Hun er usikker på "hva som er hva" i saken og hvordan hun skal gå frem videre og hvilket tiltak som vil være *best egnet*. Jeg vurderer at det i

denne saken er mange dilemmaer og det er viktig å understreke at jeg på ingen måte vil tildekke det alvor som ligger bak dersom det er slik at barnet blir utsatt for vold. Jeg ønsker å belyse hvordan barnevernets tvil kommer frem og hvordan ulike diskurser er med på å styre veien videre mot en beslutning. Første utsagn jeg velger å se nærmere på er;

Denne saken har vært inne tidligere, men den ble henlagt, det var mistanke om at gutten hadde blitt slått, men foreldrene forklarte det med at det var mongolske flekker. Så har vi hatt en melding tidligere også, da var gutten observert alene på et shoppingssenter her i byen. Men begge gangene ble saken henlagt. Når vi nå fikk inn en melding var det egentlig far som var bekymret, han tok kontakt med skolen fordi at han var bekymret for gutten, han gjorde ikke lekser og han kommer ikke hjem til tiden. ... far mener at han spiller for mye dataspill, begge foreldrene er veldig bekymret.

I utsagnet kommer det frem at det er far som er bekymret for sin sønn og at det er han som ber barnevernet om hjelp. Ved at det legges frem tidligere historikk i saken som omhandler vold, gjør det at de andre i gruppen med en gang blir satt inn i en kontekst og man får en ramme rundt saken som gjør at vold er det som blir tema. Det at far er den som ber om hjelp blir det ikke i første rekke lagt hovedfokus på. Til tross for at det faktisk var far denne gang som selv tok kontakt med skolen, kan det fremstå i utsagnet som om at det er barnevernet selv som også nå tar opp denne saken på nytt, på bakgrunn av at skolen tok kontakt. I utsagnet står det; "Når vi nå fikk inn en melding var det egentlig far som var bekymret...". Det å bruke ordet egentlig vil kunne tolkes på en måte som om det ikke har noen betydning hva far hadde å si, men at det her er skolens bekymring som blir det viktige.

For å få innsikt i barnets liv må barnevernet skaffe seg innsikt i familiens liv, og derfor trenger barnevernet å innhente opplevelsene til alle familiemedlemmene. Barnets fortelling er viktig, men den må også utfylles med hva omsorgspersonene har å fortelle. Videre har barnevernet rett og plikt til å innhente informasjon fra offentlige instanser rundt familien og barnevernet får tilgang til en rekke opplysninger som skal forvaltes i forhold til den sak de jobber med. Gjennom dette har barnevernet makt og det er viktig at de er seg bevisst sin maktposisjon i dette arbeidet. Dette er et vanskelig dilemma i saker som omhandler vold. Hvis barnets fortelling blir enerådende kan barnet bli et alibi for de avgjørelser som blir tatt (Søfteland 2005). Barnevernet kan komme til å bruke barnets fortellinger for å unnlate å ta

stilling. Barnevernet har i oppgave å beskytte et sårbart barn, og således er det viktig at barnevernet viser evne til handlekraft og være en ansvarlig voksen ovenfor et sårbart barn. Men det kreves også at barnevernet må kunne balansere mellom ulike hensyn. Det er viktig å lytte til andre i barnets omgivelser.

La oss se videre hva som nå skjer i saken, hvordan lytter barnevernet til andre i barnets omgivelser i denne saken;

Begge foreldrene er veldig bekymret. Men etter at far kom på skolen og fortalte dette her, så kom det frem fra skolen at far har en historie med vold. Han har voksne barn som ble akutt plassert på grunn av vold for mange, mange år siden. Gutten har også fortalt at far har slått han og har holdt hardt i han. Skolen opplever at gutten har et stort behov for motivasjon og oppfølging. De sier også at han er mye trøtt, men han er en gutt som trives på skolen og har gode evner... men han ikke gjør leksene. Umiddelbart så tenkte jeg PMTO i saken. Vi har hatt et møte med PMTO og de fikk veldig god kontakt, mor var veldig motivert. Men så fikk jeg en mail fra PMTO i dag som sier at de ikke kan ta saken da den er for alvorlig. Jeg regner med at de da har snakket om dette”.

Det presenteres i saken at far har en ”historie” med vold og at dette var noe som kom frem etter at far ba om hjelp, igjen ser vi ”historien om vold” som er det som blir vektlagt i presentasjonen og at dette også forsterkes når skolen forteller om at gutten er trøtt og ser ut til å trenge mye motivasjon. Ved å benytte meg av deltagende observasjon som metode fikk jeg også mulighet til å observere det nonverbale språket som kom frem i drøftingene. Dette er kunnskap som jeg opplever er verdifull når jeg nå i analysen tar frem feltnotatene og ser tilbake på hvordan jeg oppfattet informantene punktuerte. Det var nettopp når det ble informert om at far har ”en historie med vold” at det ble tydelig tale. Når skolens utsagn om at ”gutten var trøtt og manglet motivasjon” nikket de fleste samstemt, det ble notert ned og punktuert ved dette når de drøftet saken videre.

Slik jeg ser det så langt i denne presentasjonen så fremstår det for meg at det er den juridiske diskursen som blir synlig, det er barnevernet i rollen som myndighetsutøver som blir snakket frem. Det at barnevernet vektlegger opplysninger fra skolen om at gutten er trøtt og har behov for motivasjon og oppfølging, kan tyde på at de kan være bekymret for at dette er

konsekvenser av at han skal bli slått. Skolen har ikke sagt noe om at gutten har vist tegn på at han har blitt slått. Videre har far selv sagt at gutten sitter oppe for sent og spiller dataspill og at dette var hans bekymring. Dette er ikke noe som i saksdrøftingen blir vektlagt. Jeg stiller meg da spørsmål om det er slik at den juridiske diskursen bidrar til å snevre inn muligheten til å få gode refleksjoner over hvordan jobbe med familien videre. Blir målet med å avdekke hva som faktisk har skjedd overstyrende for det faktum at far i denne saken ba om hjelp fra barnevernet? Er det slik at det er diskursen om fedre som utøver vold som er den som trer frem og at man posisjonerer far i en rolle som betyr; ”en gang voldsutøver, alltid voldsutøver”.

I utsagnet ovenfor ser vi også at dette er en sak som barnevernet har kjennskap til fra før, det informeres om at saken ble henlagt, det er tilbøyelig å tenke at den ble henlagt da det ikke ble funnet bevis, bevis for at gutten ble slått, men vil det bety det samme som at dette er en familie som ikke ville ha trengt hjelp? Det å jobbe i barnevernet vil bety at man jobber mellom det å skulle gi hjelp, samtidig som det skal utøves kontroll. Greta Marie Skau skriver i sin bok ” *Mellom makt og hjelp* ” at makt i seg selv verken er etisk eller uetisk. Men at makt fordeles og utøves på etisk forsvarlige eller uforsvarlige måter. Fenomenet makt er uløselig knyttet til etiske spørsmål og dilemmaer (Skau, 1996 s:41).

Videre i drøftingen av denne saken kommer det også frem at mor og far har flyttet sammen igjen etter en lengre periode fra hverandre. Mor har sagt til barnevernet at hun ikke godtar voldsbruk og at hun ville ha bedt far om å flytte dersom det fant sted. Far har erkjent at han har brukt vold mot sine eldre barn som nå er voksne, men at han aldri har eller vil ha tydd til vold ovenfor sønnen på 10 år som saken nå omhandler. Når denne informasjonen har kommet frem så er det interessant å se nærmere på et annet utsagn i forbindelse med drøftingen videre;

Jeg tenker jo at primærproblemet er vold, og i og med at de har flyttet sammen igjen, så har jo gutten flyttet sammen med en trussel. Det er problemet. Da kan man jo ikke jobbe med hvordan man skal grensesette. Han lever jo i trussel tenker jeg, når han vet hva faren kan gjøre.

I informasjonen man så langt har fått om moren til gutten, har man hørt at hun sier at hun skal ta ansvar. Med påstanden om at *primærproblemet er vold* opprettholdes konstruksjonen om at det er far som er problemet og at familien lever under en trussel. I den moralske

diskursen om hva som er rett og galt, om man har viljestyrke eller ikke, vil det kunne se ut til at morens ord ikke ser ut til å være godt nok og at barnevernet ikke stoler på at hun er i stand til å stå opp for sin sønn dersom faren kommer til å bruke vold. I diskursen om voldsutøvere vil det kunne se ut til at moren blir plassert i en subjektposisjon som offer, og at hun ikke vil kunne ta rette avgjørelser dersom det er nødvendig. Faren blir også beskrevet som en trussel. Begrepet *trussel* vil være et begrep som vekker oppmerksomhet på at her er det viktig å handle og at dette er en far som man ikke kan stole på. Vold er i denne saksdrøftingen slik jeg ser det et moment som drøftingen bygges rundt. Språket som brukes til å forklare saken og gi beskrivelser av faren, tjener som knutepunkter eller forankringspunkter for diskursen (Neumann, 2001:177). Dette til tross for at det ikke foreligger noen konkret dokumentasjon eller bevis som skulle tilsi at gutten har blitt slått av sin far.

Hvordan ville far ha blitt presentert i drøftingen dersom man hadde valgt en annen tilnærming, som ikke hadde presentert far som en trussel? Far ba om hjelp fra barnevernet, det som blir resultatet er at barnevernet trekker frem tidligere historie og farens tidligere voldsproblematikk kan se ut til å være det som blir stående. På denne måten vil det være beslutninger som blir tatt innenfor den juridiske diskursen som går på å beskytte barnet mot far, som blir sett på som en trussel, og at det da ikke er mulig å hjelpe familien samlet.

4.3.2 Barnevernet i oppdragerrollen

I den følgende saksdrøfting presenterer informanten en familie hun har jobbet med i lang tid. Familien består av en ung mor som er alene med to små barn, informanten er bekymret for barnas omsorgssituasjon. Etter et hjemmebesøk hos familien har informanten gjort seg noen observasjoner og legger det frem for de andre i gruppen;

A: "Vi hadde avtalt med mor den første gangen vi kom på hjemmebesøk at de skulle lage middag også skulle de gjøre en aktivitet etterpå som de hadde lyst til å gjøre, den andre gangen skulle vi komme når mor og det eldste barnet var hjemme alene, så skulle vi observere samspillet dem imellom. Det vi så var jo total mangel på grensesetting..."

B: "Mellom mor og barn?"

A: "Ja, med begge barna".

I følgende sitat ser vi at barnevernet har gitt mor oppgaver til de skulle komme. Ved å bruke ord som *hjemmebesøk* og *aktivitet*, viser det til at barnevernet her ikke kommer på noen hygge visitt, dette er et planlagt besøk, et besøk i ledd av undersøkelsen som barnevernet er pålagt å gjøre. Hva vil det gjøre med mor når hun vet at barnevernet skal komme, hva ligger det av kontroll bak et slikt hjemmebesøk? Videre har også barnevernet planlagt en aktivitet for mor og barn som de skal utføre under hjemmebesøket, slik at barnevernet skal kunne observere samspillet dem imellom. Hva vil det bety at barnevernet observerer, hvilken rolle setter man familien i ved en slik aktivitet. Det kan være relevant å få assosiasjoner til Foucault (1977) som i sin bok; *Overvåkning og straff, det moderne fengslets historie*, oversatt til norsk i boken *Det moderne fengslets historie*, beskriver hvordan det ikke bare er fengslet, men også andre institusjoner i samtiden som får mer karakter av oppdrager og forbedringsanstalter i vårt moderne samfunn. Muligheten for overvåkning og disiplinering i et slikt hjemmebesøk som barnevernet foretar seg er en form for generalisert maktmekanisme. Implisitt vil det bety at barnevernet ved hjemmebesøk er på en form for ”oppdrager besøk”. Gjennom observasjonen (eller overvåkingen) og eksamineringen (eller samtalene) vil barnevernet kunne få innhentet informasjon som de vil kunne bruke for å bedømme normalitet eller avvik.

Gjennom et slikt fokus vil man kunne komme i fare for å undertrykke den enkeltes mening og betydningen av det som skjer (Foucault, 1977). Foucault viser til at makten ligger i relasjoner og dette sitatet gir meg mening når jeg skal forsøke å se hvordan makten kommer til syne i barnevernets arbeid;

De disiplinære institusjonene frambrakte et kontrollmaskineri som fungerte som mikroskop for iakttakelse av atferden. Deres hårfine analytiske inndelinger omga menneskene med et observasjons- og registrerings- og dressurapparat... Det fullkomne disiplinære apparat ville gjøre det mulig med et eneste blick å se alt, hele tiden. (Foucault 1977:158)

I saksdrøftingen legges det frem hva som har blitt observert under hjemmebesøket og ved å sette drøftingen inn i en juridisk diskurs vil man kunne se hvordan informanten benytter seg av ”bevis” fra hjemmebesøket for å presentere saken.

TV stod på hele tiden, hun klarte ikke å gi dem beskjed, det var liksom ingen faste rutiner, det var ingen faste plasser, ingen rammer, ingen rutiner. I samtalen med mor,

*som vi også har forsøkt å snakke om før... lurer vi på om hun er redd for å møte oss...
hva er det som gjør at hun ikke kommer, vi har forsøkt å finne ut av det...*

Informanten legger her frem hvilke observasjoner som har blitt foretatt. I drøftingen blir det lagt vekt på mor sin rolle og hva *hun ikke gjør* i forhold til barna under hjemmebesøket. Jeg hører at det benyttes et språkspill som gir møtet informasjon om alt hva mor *ikke klarte*. Presentasjonen blir bygd opp ved å bruke utsagn som; *hun klarte ikke - ingen faste rutiner - ingen rammer*. Tidligere i oppgaven har jeg gjort rede for begrepet språkspill. I dette utsagnet vil man se at informanten påstår med bakgrunn i observasjoner, at mor ikke makter å sette grenser for barna, at det er *en total mangel på grensesetting*. I drøftingen kommer det ikke nærmere frem hvordan moren opplevde å ha barnevernet på hjemmebesøk eller hva hun opplever som utfordringer i forhold til det å skulle sette grenser for barna. I den juridiske diskursen vil man se at moren blir satt i en subjektposisjon hvor hun blir et objekt som studeres og observeres, for så å finne frem til avvik som skal rettes på ved hjelp av tiltak gjennom barnevernet.

Sett i forhold til den relasjonelle diskursen ville det ha vært interessant å se på hvordan observasjonene hadde blitt utført, hvordan samtalene mellom mor og barnevernet hadde utviklet seg og hvilke temaer som da hadde vært fokus. I saksdrøftingen i denne saken observerte jeg hvordan språket skapte mening for de som var med på drøftingsmøtet. Anderson og Goolishian (2003) sier at problemer skapes i språket og ved å definere noe som et problem blir det et problem. I følge Bakthin (Dysthe, 2001) vil man i en monologisk samtale se at deltakerne ikke gir hverandre mulighet til å *være* i en samtale, det åpnes ikke opp for den *andre*. I analysen av denne saksdrøftingen finner jeg ikke at det åpnes opp for mor sin fortelling, i form av den *andre* inn i møtet. Det er barnevernets perspektiv som dominerer og virkeligheten lukker seg. Klienter og saksbehandlere besitter begge sine forforståelser og fordommer, og det kan være at klientens ideer og holdninger kan være uforenlige med saksbehandleren i barnevernet. I en relasjonell diskurs kan man se for seg at dette kan være rom for utforskning mellom klienten og saksbehandleren. Dette er forskjeller som kan utforskes for å skape endring. Man vil i saksdrøftingen se at det er morens ustabilitet og mangel på grensesetting ovenfor barna som blir vektlagt. På denne måten innsnevres handlingsrommet og den juridiske diskursen ser ut til å få hegemoni.

4.4 Den moralske diskursen

Det blir i mitt materiale referert til en normativ holdning som implisitt antyder at ting burde ha vært på en bestemt måte, det ideelle. Jeg velger å se det som en moralsk diskurs. En rekke studier har påvist at barnevernsarbeidere i sitt analyse- og beslutningsarbeid styres av moralske vurderinger, noe som i mange tilfeller har avgjørende betydning for deres beslutninger (Egelund 1996, Parton, Thorpe, & Wattam, 1997; Hacking 1999). Vagli (2009) viser til hvordan den aktive kunnskapen i barnevernsarbeidet er implisitte kulturelle 'tatt-for-gittheter'. På den måten er for eksempel normative tenkemåter knyttet til middelklasseverdier om barneoppdragelse, moderskap og standarder for livsførsel. Disse normative tenkemåtene utgjør en grunnleggende implisitt kunnskap som klientene evalueres ut fra. I dette kapittel vill jeg vise frem tekstutdrag hvor den moralske diskursen kommer til syne.

4.4.1 Konstruksjonen av morsidealer

I en rekke saker som ble presentert i drøftingene ved de ulike barnevernskontorene var det familier som bestod av mødre som var alene med omsorgen for sine barn. I tekstutdraget som følger under vil man kunne se hvordan informanten posisjonerer seg i den moralske diskursen og hva det fører til av forventinger til moren;

Ja, da...men mor er den voksne her ikke sant. Det er hun som må lede litt an...hun er den som er nødt for å være tålmodig når han låser seg. Det er hun som må ta et ansvar og sørge for hva skal man gjøre for at den låsingene ikke skal bli ennå verre. Hun må ta det ansvaret der og da tenker jeg at hun trenger mye.

I dette utsagnet ser vi at det er visse krav forventet til moren. Det er tydelig at det er et syn som ligger til grunn for hvordan mor i denne saken burde ha handlet i rollen som voksen. Hva er det barnevernet forventer skal fylle kravet til det å være voksen? Implisitt kan det være mulig at barnevernet i denne fremstillingen tenker moren bare burde *ta seg sammen og handle som en voksen*, dette blir ikke uttalt, men det er fristende å tenke at det er det som ligger i utsagnet. Videre i utsagnet brukes det begrep som å *lede an*, hva vil det si å *lede an*? For meg vil det bety at man er sterk, at man er føre var og at man har kontroll på situasjonen. Ser man det ut fra en diskurs om hva som er forventet av en voksen omsorgsperson så burde mor i denne saken ha mestret oppgaven og håndtert sønnens utfordringer. Mitt spørsmål er da om

det er slik at man må være sterk og vise mot for å kunne bli forstått og få aksept hos barnevernet. Hva om det er slik at mor i dette utsagnet ikke hadde mer krefter, at hun hadde forsøkt alt hva hun klarte og at hun virkelig var i behov av hjelp for å finne frem til nye måter å håndtere de vansker hun og sønnen sammen hadde. Er det ideen om et fornuftig, samlet og enhetlig subjekt, den perfekte mor, som ligger til grunn for barnevernets konstruksjoner av hvordan mødre burde ha opptrådt. Stammespråket vil bidra til å danne kategorier av mødre, i feltnotatene mine har jeg notert meg følgende beskrivelser av mødre som ble benyttet under drøftingene; *en sliten mor - en oppegående mor - en ressurssterk mor - en krevende mor.*

Ut fra et systemisk perspektiv blir jeg med et opptatt av hvordan moren i saksdrøftingen ovenfor selv ville ha fortalt sin historie og hvilket bilde hun får av seg selv i møte med barnevernet. En annen ytring er når barnevernet sier; *mor må ta det ansvaret der*, i dette ligger det igjen en helt klar forventning om at mor skal mestre. Igjen går jeg tilbake til feltnotatene fra min observasjon og jeg har notert meg at jeg ofte hørte;

mor må - mor skal - mor kan ikke - mor klarer ikke - mor nekter - mor samarbeider ikke.

Dette er alle termer som blir brukt ovenfor krav til mødre. Det er lite samtaler eller drøftinger som går på konteksten rundt familiene, hvilke muligheter eller begrensninger som er i omgivelsene rundt familien. Henum (2002, 2004) har brukt en antropologisk ramme for å undersøke de mange regler og ulike normer og verdier som eksisterer om barneoppdragelse i det norske samfunnet. Hun fant at foreldre bør ha god helse, et balansert økonomiske forhold som passer i tråd med alderen til sine barn og de behov barna har. Hun finner også at mødre helst bør ha mulighet til å regulere sine arbeidsforhold i forhold til alderen på barna slik at hun kan følge de opp. Det er også funn som sier at mødre helst skal støtte og følge opp barna sine, være med dem på fritidsaktiviteter, være med dem når de leker med andre barn, organisere barnas fritid og følge nøye med så det ikke skjer noe galt. I undersøkelsen kommer det også frem at det er mødre som sørger for at det skal være hyggelig stemning i helgene, at barna har mulighet til å reise på koselige ferier og gjøre aktiviteter med familien. Henum (2002, 2004) viser også til at det å vise en emosjonell involvering og forståelse for barnets behov blir sett på som tegn på kjærighet til sitt barn i Norge. Backe- Hansen skriver om *motherblaming* i sin doktoravhandling, hvordan barnevernet fokuserer på utilstrekkelighet og patologi hos mødre, fremfor hverdagsbetingelser og den fattigdom som mange lever under (Backe-Hansen 2001, i Sandbæk 2002:16). I drøftingene jeg deltok på var det egenskaper som personlighet, holdninger og oppførsel som ble snakket frem i konstruksjonen av mødre. Jeg

stiller meg spørsmål om hvor denne idealfiguren i konstruksjonen av mødre er hentet fra, er det slik at vi styres av ideen om det fornuftige, samlede og enhetlige subjekt med selvvinnsikt og selvfølelse som et kulturelt forbilde (Øfsti, 2010).

4.4.2 Konstruksjoner om avvik

Tekstutdraget som presenteres i dette kapittelet handler om bekymring for et barn på 6 år som bor sammen med sin mor. Familien kom til Norge som flyktninger fra et Afrikansk land, de er nå norske statsborgere. Mor og far bodde tidligere sammen, men lever nå hver for seg. Barnet er plassert midlertidig i akutt-tiltak da det fremkom opplysninger om at far hadde slått både mor og barnet. Det drøftes hvorvidt barnet kan flytte hjem til sin mor igjen, men det er bekymring for om moren makter å ivareta gutten;

A: ...vi kunne jo ikke ha plassert gutten hos henne heller?

B: Nei, neida..., de kunne jo ikke bare la henne ta ham med seg heller, det handler jo om at vi på en måte ikke kjenner henne. Også har vi jo ikke fått tak på hva bakgrunnen er nå for at hun plutselig plasserte barnet hos far. Far skal også ha utsatt mor for vold.

A: Men mor vil jo ha barnet tilbake...jeg tenker at den saken med far er liksom grei...men det som er usikkerhetsmomentet i saken da, det er at hun vil ha ham tilbake, men slik som hun bor nå, da kan hun jo ikke ha ham...de leier et rom i en leilighet. Det er tydelig en som eier en leilighet som hun leier et rom av, det er ikke noe stue der, de har bare et rom og deler kjøkken og bad. Det er jo en mamma som er veldig søt, men...hun har aldri vært i full jobb, hun har tatt noen kurs og hun har et barn til igjen i (navnet på landet)...som hun også gjerne skulle hatt til Norge...

B: Ja, men det får hun ikke, ikke sant? Hun tjener jo ikke nok. Hun er litt sånn...ja, hun har veldig mye gode tanker da...men det er så lite substans i det. Det blir vanskelig for meg å peke på hvorfor...

I dette tekstutdraget kan man i utgangspunktet se at drøftingen beveger seg innenfor flere diskurser. Det er tydelig å se at barnevernet innenfor den juridiske diskursen har vist seg som myndighetsutøver og plassert barnet i et barneverntiltak med bakgrunn i at det har blitt slått av far. Spørsmålet er nå om barnet kan flytte hjem til sin mor igjen og barnevernet vurderer da

at det er flere usikkerhetsmomenter i saken. Det at de ikke kjenner moren blir tillagt stor vekt. Slik jeg tolker dette vil det bety at barnevernet ikke stoler på at moren kan beskytte gutten for at han skal bli utsatt for vold.

Videre er de bekymret for hva *bakgrunnen var for at mor plasserte barnet hos faren*. Implisitt kan det se ut til at man her vil legge en form for skyld på moren for at gutten ble utsatt for vold fra far, at hun burde ha forstått at far ville ty til vold ovenfor barnet. Ved å bruke begrep som *bakgrunnen*, vil det åpnes opp for spekulasjoner som om mor har til hensikt å gjøre et eller annet og at de ikke stoler på hva hun kan finne på. Ser man dette utsagnet sammen med resten av innholdet i tekstutdraget vil man kunne se hvordan de ulike diskurser kommer til syne og hvordan informanten ser ut til å veksle mellom dem. Når informanten sier; ”...*dette er jo en mamma som er veldig søt...*”, er det tydelig å se at informanten ser noe som hun liker ved mor, men at hun er usikker på mor sin omsorgskompetanse, den relasjonelle diskursen er i bevegelse. Men hva er det så som ligger i utsagnet *en mamma som er veldig søt*? Det kan se ut som om informanten ville kunne hatt en mulighet til å skape en relasjon med moren og jobbe utfra dette, men det er mulig at det er den juridiske diskursen som vil få forrang her.

I saker hvor familier har en fremmedkulturell bakgrunn og hvor tema er vold vil man ofte møte på at barnevernet tviler, og at de forteller om hvor vanskelig det er å komme i posisjon til foreldrene. Man kan også snu dette opp ned og tenke at dette er et område som barnevernet ikke har så god kjennskap til og at de mangler den kompetanse som skal til for å kunne hjelpe den enkelte familie. Er det en fremmedgjøring av det som er annerledes som bidrar til at informanten opplever det som vanskelig å bli kjent med moren. Beskrivelser av kulturforskjeller er ofte basert på forenklinger og man vil danne kategorier, på denne måten vil man gå glipp av å se hvem klienten er som person.

I drøftingen er det mange flere innspill som kommer frem og det er mange store tema som berøres i saken. Jeg har forsøkt å trekke ut noe av det jeg opplevde var essensen i innholdet. Vi skal nå se litt nærmere på et utsagn i tekstutdraget jeg har presentert ovenfor og se hvordan den moralske diskursen også kommer til syne. En av informantene kom med følgende utsagn; ”...*men slik som hun bor nå, da kan hun jo ikke ha ham... de leier et rom i en leilighet...det er ikke noe stue der, de har bare et rom og deler kjøkken og bad...*”. Det at mor ikke har jobb, at hun bare leier et rom i en annen leilighet og at hun også fremstilles med *lite substans* vil kunne si noe om at informanten her legger egne moralske

verdier til grunn for saksdrøftingen. Det tas utgangspunkt i hva som er den generelle norm for levestandard i Norge og det vil være lett å ta utgangspunkt i hva som er ”normalt” for barn å vokse opp med. Men vil det at mor nå leier et rom bety at hun ikke klarer å være mor til sitt barn, vil det at hun ikke har jobb også bidra til at hun ikke makter å ivareta barnet?

Slik jeg ser det handler dette også i stor grad om viktige sosialpolitiske spørsmål. I en slik kontekst vil man kunne si at mor blir satt i en subjektposisjon hvor hun blir fremstilt i en marginal posisjon uten at bakgrunnen for historien kommer frem. Mariannne Skytte (2008) kaller dette den *etnosentriske fordommen*; det betyr at vi har en tendens til å situasjons forklare atferd og handlinger hos dem vi identifiserer oss med, mens vi gjerne egenskaps forklarer den samme typen handlinger hos mennesker som tilhører en annen kategori. Gullestad (2002a) ser mangel på bevissthet om kategorier i egen kultur, som en klar begrensning til hvordan man kan forstå andre og deres kultur.

Barneverntjenesten har i oppdrag å forvalte samfunnets normer for hva som er ”god nok” omsorg for barn (Follesø, 2006), og det er ofte begrunnelser som er forankret i psykologisk teori uten at det sies eksplisitt. I saksdrøftingen videre presenteres mor i saken på følgende måte;

A: *...hvor godt fungerer mor, er det noe å bygge videre på, har hun skjønt hele opplegget, asså... jeg vet ikke, bare at jeg blir litt...*

B: *...du sa at hun var veldig deprimert ikke sant...fikk hun noe hjelp for det?*

A: *Nei, hun vil ikke ha noe hjelp, slik som hun legger det frem selv så sa hun at hun satt mye inne og at hun gråt og var lei seg...hun mener selv hun ikke trenger noe hjelp...*

B: *Hun har HIV også ikke sant?*

A: *Jo, hun har det, men hun er veldig frisk og har ikke noen plager eller noe med det nå...*

I dette tekstutdraget synes jeg det fremkommer at det er informanten som konstruerer virkeligheten om mor gjennom sine språkhandlinger. Ved å presentere mor som *deprimert*, med *lite substans* og stille spørsmål om *hvor godt hun fungerer*, om hun har *skjønt hele opplegget* og samtidig informere om at hun er *HIV smittet*, vil bidra til å posisjonere mor inn i en rolle som svak og ikke god nok i rollen som mor. Diskursen om avvik synes å gjøre seg

gjeldene, hvor mye rom er det for å være utenfor *opplegget* og hva vil det innebære å ha *skjønt opplegget*? Det kan være mye som tyder på at mor i denne drøftingen blir tillagt egenskaper som i utgangspunktet handler om mors uvitenhet og at barnevernet får en rolle som den som ”vet best” og tar beslutninger på egne foretrukne verdier. Informanten kan se ut til å ville gå inn i en oppdragende rolle ovenfor mor, men samtidig så kommer rollen som myndighetsutøver i kollisjon med diskursen om sosialfaglig arbeid da man faktisk er usikker på om mor kan beholde omsorgen for barnet. Det oppstår en konflikt, en *antagonisme*, mellom subjektposisjonen som klientens hjelper og omsorgsyrer, og kravet om å handle og ivareta *barnets beste* innenfor Lov om barneverntjenester. Når informanten bruker begreper som *-fungering*, *- er det noe å bygge på* og *- deprimert*, viser informanten at hun befinner seg innenfor en fagtradisjon og de andre som er med på saksdrøftingen skjønner med ett hva dette betyr. Det er ikke hverdagsbegreper, men fagmetaforer, stammespråk, som fyller en viktig funksjon inn i drøftingen.

I mine feltnotater har jeg flere ganger notert meg at det var påfallende å se hvordan saksdrøftingene ofte endte opp med at det ble stilt spørsmål ved mangler eller feil ved klienter, for så videre å bygge beslutninger på dette. Igjen vil det være interessant å bevege seg inn i den relasjonelle diskursen sett utfra et systemisk perspektiv, hvor man kunne hatt fokus på å utforske sammen med mor hvilke vansker hun opplever å ha, hva hun vil ha behov for og hvilke verdier hun legger til grunn for hva som er god omsorg for sitt barn. Innen den moralske diskursen vil man kunne se at barnevernet i stor grad vil sitte med definisjonsmakten over hva som er normalt og hva moren i dette tilfellet burde gjøre. Spørsmålet vil da være om barnevernet kunne bistå moren slik at hun selv opplever god livskvalitet, og kan være selvhjulpen dersom det er det som er idealet. Innen diskursen om avvik vil det også kunne være en fare for at kulturelle forskjeller urettmessig vil kunne bli tillagt vekt i vurderinger av omsorgsovertagelse. Det er viktig å stille seg spørsmål om hva det er som skjer når familier med fremmedkulturell bakgrunn kommer i kontakt med barnevernet og når barnevernet rammer dem inn i sin barnevernfaglige kontekst og diskursen om foreldreskap og barnets beste. Hvordan arbeidet blir utført og hvilke metoder som blir benyttet i barnevernet er varierende fra sak til sak, fra tjeneste til tjeneste og fra saksbehandler til saksbehandler. Den store utfordringen vil være å få en helhetlig forståelse av barnet og familien (Søfteland 2005). Noen vil i sitt arbeide legge vekt på å innhente skriftlig materiale fra andre instanser som kjenner barnet og familien, innhente rapporter og dokumentasjon som

kan gi opplysninger om den enkelte sak. Mens andre foretrekker å selv være i dialog med familien, snakke med dem det gjelder. Det er tydelig å se at det lever flere diskurser parallelt i en form for diskursorden i barnevernets saksdrøftinger.

5 Avslutning og oppsummerende diskusjon.

Tema for denne studien har vært barnevernets bruk av ord og begreper i drøftinger av klientsaker. Jeg har hatt fokus på barnevernets eget stammespråk. Gjennom en diskursanalytisk tilnærming har jeg forsøkt å finne frem til hvilke diskurser barnevernet trekker på og hvordan ulike subjektposisjoner konstrueres. Jeg har i studien hatt et kritisk blikk som har vært opptatt av å undersøke hvordan språkbruk bidrar til å konstruere ulike virkelighetsforståelser og hvilke muligheter og begrensninger det kan ligge i språket.

En av mine informanter stilte meg følgende spørsmål; *”Men var det ikke familieterapi du sa du studerte da, hva har det med språket å gjøre?”*. I et sosialkonstruksjonistisk perspektiv vil valg av terminologi vi bruker i beskrivelser være viktig. Beskrivelser av klientsaker vil utfra dette perspektivet ikke være nøytrale refleksjoner av virkeligheten, men konstruksjoner eller mulige versjoner av virkeligheten slik den blir oppfattet av de profesjonelle. Den profesjonelles konstruksjon av virkeligheten vil være avgjørende for kommunikasjonen og relasjonen mellom den profesjonelle og klienten. Hva slags tiltak og løsninger som ses som nødvendige blir også påvirket av dette (Flatebø, 2005). I helse og sosialfeltet er det mange ulike profesjoner, men de har det alle til felles at de benytter seg av samtalen. Barnevernet samtaler daglig med barn, foreldre og andre instanser knyttet til deres arbeide.

Profesjonaliteten som skal utvikles innebærer det å kommunisere med andre, bruke språket i møte med den andre og utvikle gode relasjoner (Jensen og Ulleberg, 2011). Gjennom sine faglige kunnskaper og sitt profesjonelle språk vil profesjonsutøvere kunne komme til å utøve en form for definisjonsmakt, da både innenfor hvilke rammer man forstår problemer og hvilke løsningsforslag som blir sett på som de ”riktige” (ibid). Barnevernets stammespråk vil kunne bidra til at klienter føler seg overkjørte, hjelpeløse og at deres erfaringer vil ikke bli lyttet til. I mine observasjoner fremkommer det sjeldent at det er klientens egne forslag til tiltak som løftes frem i drøftingene. Det er barnevernet med sin allviterstemme som kommer med fortolkninger og forklaringer. Ved å benytte seg av det rette symbolsystemet i et gitt

fortolkningsfellesskap øker sjansen for å bli lyttet til og man vil snakke eller skrive seg inn i en bestemt diskurs (Engebretsen, 2007).

Språk henger sammen med makt og barnevernets stammespråk er med på å skape diskurser som fører til konsekvenser for beslutninger som barnevernet tar i enkeltsaker. Stammespråket vil på denne måten kunne være med på å fortie klientens følelser og reaksjoner. Det er barnevernets observasjoner og beskrivelser som blir lagt frem. Klientens ”levde liv” blir snakket frem gjennom den enkelte saksbehandler. Slik jeg tolker dette vil det bety at det er på denne måten makten kommer til syne gjennom barnevernets språk og beskrivelser av virkeligheten. Flatebø (2005) viser til i sin doktoravhandling hvordan profesjonelle setter navn på og kategoriserer følelser og reaksjoner, for deretter å behandle det gitte navn som noe virkelig, som ontologisk eksistens, ikke bare figurative konstruksjoner. Jeg startet oppgaven med å bringe inn brukernes egne stemmer ved å vise til *Stortingsmelding nr. 1 av Barn og Unge*, skrevet av Forandringsfabrikken. Et av utsagnene der var; ” *Det er oss ordene brukes om og vi må knytte dem til våre liv*”. Det er viktig at klienten kjenner seg igjen i det som blir sagt og at deres stemme blir snakket frem. Det at språket nå også løftes frem i den nye Proposisjonen om endringer i barneverneloven (prop-L 106) er meget positivt.

I min analyse har jeg funnet at det er den juridiske diskursen som konstituerer seg hegemonisk. Dette gjenspeiler seg i den måten klienter blir fremstilt på og hvordan tiltak drøftes. Barnevernet arbeider i et skjæringspunkt mellom kontroll og hjelp. De skal forholde seg til et konfliktfylt juridisk krav om både objektivitet og subjektivitet i sine fremstillinger (Engebretsen, 2007:18). Stammespråket inneholder begrep som kan assosieres med etterforskning og politiarbeid. Ord som *undersøke, observasjon, kontroll og melding* er begreper som viser til barnevernet som myndighetsutøver og den rettighet de har til å gripe inn i den private sfære. Det fremkommer i drøftingene at barnevernet forholder seg til sitt mandat som er gitt av lover og forskrifter når de utfører saksbehandling. Mine informanter var opptatt av frister for undersøkelsessaker, hvilke type saker som hørte til barnevernet eller ikke og hva som skulle til av ”bevis” for å fremme en omsorgsovertagelse i nemnda. Det vektlegges strenge krav til ”bevisførsel” dersom det skal fremmes tvangstiltak og i undersøkelsessaker er det tidsfrister for arbeidet som skal utføres. Barnevernets arbeid vil på denne måten innenfor den juridiske diskursen i hovedtrekk fremstå som et kontrollorgan, som skal etterforske for å finne frem til hva som er galt. I rollen som kontrollør vil man lettere

oppnå distanse til klienten og man åpner ikke opp for samarbeid i den grad som man ville ha gjort i rollen som hjelper. Innen den juridiske diskursen vil stammespråket kunne bidra til at barn og foreldres vansker blir redusert til individuelle forklaringer eller diagnostiske kategorier.

I drøftingene jeg var med på under min deltagende observasjon var det ofte store overskrifter fra enkelthendelser i klientens liv som ble presentert. Innen de ulike diskursene er det konstruksjoner som legitimerer iverksetting av tiltak fra barnevernet. Barn som beskrives med *atferdsvansker* er et slikt fenomen. Selve begrepet *atferdsvansker* er et begrep som plasserer barn inn i en bestemt kategori, som igjen utløser behov for tiltak. Foucault viser til hvordan det dannes kategorier i språket, og hvordan disse kategoriene igjen blir opphav til institusjoner, barnevernet er en slik institusjon. Den psykologiske diskursen i min analyse vil vise hvordan konstruksjoner av foreldre og barn, kan bidra til en objektivisering av klienten. Med røtter tilbake til filosofen Descartes har vi mulig beholdt troen på en objektiv, ytre verden som finnes uavhengig av den som beskuer den. I drøftingene av klientsaker har det slått meg at barnevernet ser ut til å observere klienter som om de står på ”utsiden” (objektivt), og at det da er uavhengig av den som ser (subjektet). I drøftingene ble det brukt mye tid på å forsøke å finne frem til årsaksforklaringer som førte til avvik hos den enkelte klient. Innenfor den moralske diskursen ble det vist konstruksjoner av hva som var normalt og hva som var forventet. Når hjelpen ikke virker slik den skal eller ikke slik de profesjonelle ønsker at den skal virke, ser det ut til at man starter jakten på nye tiltak. Jeg stiller meg spørsmål om dette fører til at man glemmer å se på innholdet og sider ved intervensjonen som ikke fungerer, og at det på denne måten bidrar til å opprettholde klientrollen som en konstant konstruksjon. For meg fremstår det som det er lineære årsaksforklaringer som er dominante. Systemisk teori har lært meg at man aldri vil kunne stå som nøytral på utsiden, man er en del av det som observeres. Man vil alltid, både klienten og saksbehandleren, være en del av et større system der en gjensidig påvirker og er avhengige av hverandre. Ulikheten i maktforholdet kan aldri defineres bort. Barnevernet i rollen som hjelper har i kraft av sin kunnskap og stilling, en kompetanse og viten som klienten ikke har, men det vil ikke dermed bety at klientens kunnskap ikke er relevant.

Foucault viser til makten som relasjonell, dette opplever jeg bidrar til å forstå makten som mer bevegelig og nyansert. Hans begreper om motmakt og produktiv makt vil også mulig

kunne bidra til å gjøre det lettere for barnevernet å identifisere seg med maktbegrepet. Klienten vil på denne måten også bli subjekter som bidrar i relasjonen med motmakt.

Det dreiar seg om ”brukaren”, ikkje om G. Dei strevar etter avstand og presisjon. Ein slik rapport er ikkje staden for kjensler eller overdrivingar. Eg veit det må vera slik. Eg ønskjer det ikkje annleis. Men hva er denne faglege rapporten for G? Er dei snille, dei som arbeider der. Elskar dei G? Det kjem ikkje fram i det saklege. Og det står ikkje mellom linjene. (Vaage 2012).

5.1 Oppgavens begrensninger og tanker om videre forskning

Oppgaven har for meg åpnet opp for en innsikt i hvordan språket på ulike måter bidrar til hvordan vi forstår verden og hvordan vi møter klienter i vårt arbeide. Det å studere språket i sammenheng med makt og ulike diskurser var helt nytt for meg. Det å se hvordan diskurser bidrar til ulike handlingsmuligheter vil åpne opp for at man kan få en mer kritisk holdning til de ”tatt-for-gittheter” som man omgir seg med i hverdagen og hvordan ”kunnskapsregimer” opprettholdes. Det å ha kjennskap til hvordan diskurser er med på å skape subjektposisjoner og hvilken makt som ligger i dette vil være relevant for barnevernets arbeid. Jeg ønsker å påpeke at mine resultater ikke er noen absolutte påstander, men det er et bidrag til å øke kunnskapen om og å være seg bevisst språkets rolle i møte med klienten og i barnevernets drøftinger. Min studie har helt klart begrensninger, det var en utfordring å skulle utføre deltakende observasjon og få frem diskursene i så store avdelinger. Jeg valgte å gå bort fra intervju som metode, det kan være mulig at jeg ville ha oppdaget andre diskurser dersom jeg hadde supplert studien med intervju av to og to saksbehandlere sammen.

Jeg har i dette arbeidet oppdaget flere tema som jeg vurderer ville ha vært hensiktsmessig å forske videre på. Det ville vært spennende å se hvordan utdanningsinstitusjonene for barnevernspedagoger vektlegger dette med språkets betydning i barnevernets arbeid og hvordan det blir lagt til rette for det i opplæringen. Gjennom aksjonsforskning som jeg også vurderte å benytte meg av i denne studien, ville det ha vært interessant å utforske hvordan saksbehandlerne selv opplever å ha behov for kompetanse på dette med ferdigheter i språk og kommunikasjon i møte med klienten. Ikke minst også hvordan klientene selv opplever barnevernet og møte med stammespråket i bruk.

Litteraturliste

Andenæs, Agnes (1997): *Fra usynlig offer til synlig aktør: å ta dagliglivet på alvor i barnevernsarbeid*, i Backe-Hansen, E. & Havik, T. (1997) *Barnevern på barns premisser*, Oslo, Ad Notam Gyldendal.

Andersen, T. (1999): *Et samarbeid - av noen kalt veiledning*. red M. H. Rønnestad og S.A. Reichelt, *Psykoterpiveiledning*, Aschehoug

Anderson, H (2003): *Samtale, sprog og terapi. Et postmoderne perspektiv*. København. Hans Reitzels forlag.

Barnevernpanelet 2011: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
Publikasjonskode: Q-1189 B

Bjerrum-Nielsen, H. 1998: "*Forførende tekster med alvorlige hensikter.*" Tidsskrift for samfunnsforskning (35):190-217.

Bråten, S.(2004): *Kommunikasjon og samspill – fra fødsel til alderdom*, Universitetsforlaget, Oslo

Bunkholdt, V. og Larsen, E. (1995): *Et faglig og metodisk barnevernarbeid – hva kan det være?* I: Bunkholdt, V og Larsen, E. (red): *Metodisk barnevernsarbeid. Fokus på forståelse, sammenheng og tiltak*. Oslo: Tano

Burr, Vivien (1995): *An introduction to social constructionism*. London: Routledge.

Christiansen, Ø. og Havnen, K. et al. (1998): *Mellom vern av barn og støtte til foreldre: hva vektlegger barnevernsarbeidere ved beslutninger i undersøkelsessaker?* Bergen, Senteret.

Derrida, J.(1969): *De la grammatologie*, Paris: Minuit.

Dysthe, O. (2001): *Dialog, samspel og læring*. Oslo: Abstrakt forlag.

Egelund, T. (1996): *Bureaucracy or professionalism? The work tools of child protection services*. Scandinavian Journal of Social Welfare, 5(3), 165-174.

Engelstad, F. (2005): *Hva er makt?* Oslo: Universitetsforlaget AS

Engebreetsen, Eivind. 2006: *Barnevernet som tekst - Nærlesning av 15 utvalgte journaler fra 1950- og 1980-tallet*. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo.

Engebreetsen, E. (2007): *Hva sa klienten?; retorikken i barnevernets journaler* Cappelen akademisk.

Ericsson, K. (2003): *Noen trekk ved barnevernets utvikling mellom 1954 og 1980. Historisk og barnevernfaglig delrapport*. Vedlegg til: Rapport fra Granskningsutvalget for barnevernsinstitusjoner i Bergen. Fylkesmannen i Hordaland.

Fangen, K. (2010): *Deltagende observasjon*. 2.utgave. Oslo: Fagbokforlaget.

Flatebø, R. (2005): *On knowing much and knowing little. An exploration of Case Discissions of Child Protection Team*. University of East London: Tavistock Clinic. (Doctorate of Systemic Psychotherapy)

FNs barnekonvensjon av 1989: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller. Hentet fra:

http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Follesø, R. (2006): *Sammen om barnevern; enestående fortellinger, felles utfordringer*. Universitetsforlaget.

Foucault, M. (1970/1999): *Diskursens orden*. Oslo: Spartacus Forlag A/S

Foucault, M. (1999): *Overvåkning og Straff, det moderne fengslets historie*, 3. utgave. Gyldendal.

Foucault, M. (1999): *Galskapens historie i opplysningens tidsalder*. Gyldendal

Foucault, M. (2001): *Seksualitetens historie 1: Viljen til å vite*, E. Schaaning (overs.) Oslo: Exil forlag

Foucault, M. (2003): *The essential Foucault: Selections from essential works of Foucault, 1954-1984* (P. Rabinow & N. Rose, Eds.). New York: New Press.

Gergen, K og Gergen, M. (2005): *Social konstruktion inn i samtalen*. Dansk Psykologisk forlag AS.

Gergen, K (2011): *Social Konstruktion ind i samtalen*. 7. Opplag. Dansk psykologisk forlag.

Grinde, T. V. (1993): *Kunnskapsstatus for barnevernet*. Otta; Tano AS.

Grinde, T. V (1995): *Perspektiver og prioriteringer i barnevernet? I: tidsskriftet Nordisk sosialt arbeid* 2/1995.

Grinde, T. V. (2006): *Nordisk barnevern: Variasjoner i normer, holdninger og praksis*. I Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 43, 1140-1149.

Gullestad, M. (2002): *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hacking, I. (1999): *The Social Construction of what?* Cambridge: Harvard University Press

Havik, T. (2004): *Det barnevernfaglige kunnskapsgrunnlaget. I Barnevernet – forutsetninger og gjennomføring*, Havik, Torill, Mette Y. Larsen, Sigrid Nordstoga og Jarmund Veland, red. Oslo: Universitetsforlaget

- Hennum, N. (1997): *Å være 16 år og vanskelig: noe nytt under solen?* i Backe-Hansen E & Havik T (red.): *Barnevern på barns premisser*. Oslo; Ad Notam Gyldendal.
- Hitching, T.R., Nilsen, A.B. og Veum, A. (2011): *Diskursanalyse i praksis – metode og analyse*. Kristiansand: Høgskoleforlaget.
- Järvinen, M og Mik-Meyer, N. (2003): *At skabe en klient. Institusjonelle identiteter i sosialt arbejde*, Hans Reitzels forlag.
- Jensen, P. og Ulleberg, I. (2012): *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS. 2. opplag.
- Juritzen, T og Heggen, K. (2006): *Omsorgsmakt Relasjonsnære sonderinger mellom makt og avmakt. Sosiologi i dag*, 3:61-80.
- Juul, R. (2010): *Barnevernets undersøkelser av bekymringsmeldinger. Diskursive praksisformer og barneperspektiver i den kommunale barneverntjeneste, og konsekvenser i forhold til barna*. Avhandling for graden philosophiae doctor Trondheim, november 2010. NTNU.
- Kvale, S. (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Kjørholt, A. (2004): *Childhood as a social and symbolic space : discourses on children as social participants in society*. Avhandling for graden Dr. Polit, Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet
- Larsen, E. (2001): Barnefamiliens primære oppgave – et viktig tema for fagfolk og forskning? 384I: Sandbæk, M. (red.): *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Lov 6.juni 1896 nr. 1 om Behandling av forsømte Børn (Vergerådsloven)
- Lov 17.juli 1952 nr.14 om Barnevern
- Lundby, G.(1998): *Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Tano Aschehoug
- Malterud, K. (1996): *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring*. [Oslo]: Tano Aschehoug.
- Neumann, I. B. (2001): *Mening, Materialitet, Makt: En innføring i diskursanalyse*. Oslo: Fagbokforlaget.
- NOU (2000:12): *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- NOU (2009:8). *Kompetanseutvikling i barnevernet. Kvalifisering til arbeid i barnevernet gjennom praksisnær og forskningsbasert utdanning*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet. (lest 12. Mars 2013). Hentet fra:
<http://www.regjeringen.no/pages/2182038/PDFS/NOU200920090008000DDDPDFS.pdf>

- Nybø, E. (2006): *Barnet i teksten. En studie av språket og fortellermåter*. Masteroppgave i sosialt arbeid, Høgskolen i Oslo.
- Omre, C. (2007): *Veivisere for et fremtidig barnevern*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag
- Otterstad A.M og Rhedding-Jones, J. (2011): *Barnehagepedagogiske diskurser*. Universitetsforlaget.
- Parton, N., Thorpe, D. & Wattam, C. (1997): *Child Protection: Risk and the Moral Order*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Proposisjon til Stortinget - 106 L (2012-2013): *Endringer i barnevernloven*. (lest 10. April 2013). Hentet fra:
<http://www.regjeringen.no/pages/38285404/PDFS/PRP201220130106000DDDPDFS.pdf>
- Rabbås, Ø. (1997): *Innledning, i Wittgenstein, L. (1997) Filosofiske undersøkelser*. Oslo: Pax forlag A/S.
- Sagberg, S og Steinsholt, K. red. (2003): *Barnet. Konstruksjoner av barn og barndom*. Oslo:Universitetsforlaget.
- Sandbæk, M. (2002): *Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester*. Oslo: NOVA Rapport, 14/2002.
- Sandmo, E. (1999): *Michel Foucault som maktteoretiker. I Om makt. Teori og kritikk.*, red. Engelstad, F. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Schaanning, E. (1993): *Michel Foucault (1926-1894)*. I: Eriksen, Trond Berg (red.): *Vestens tenkere, bind III. Fra Freud til Baudrillard*. Oslo: Ascheoug.
- Schaaning, E. (1996): *"Diskursens materialitet - Del 1: Foucault"*. ARR 13 (1):60-73
- Schaaning, E. (2000): *Modernitetens oppløsning. Sentrale skikkelser i etterkrigstidens idéhistorie*. Spartacus forlag AS. Oslo
- Schjelderup, L. og Omre, C. (red.) (2007): *Veivisere for et fremtidig barnevern. Familieråd og barn i moderne barnevern*. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag
- Skau, G. M. (1996): *Mellom Makt og Hjelp*. Oslo: Universitetsforlaget
- Skjervheim, H. ([1957] 1996): *Deltakar og tilskodar. I Deltakar og tilskodar og andre essays*, red. Hans Skjervheim. Oslo: H. Ascheoug & Co.
- Skytte, M. (2008): *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag
- Sørensen, A. (2008): *Nye kulturstudier: En innføring*. Oslo: Spartacus.
- Thagaard, T (2009): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget, 3. utgave.
- Tønnesson, J. (red.) 2002 *Den flerstemmige sakprosaen* Bergen: Fagbokforlaget

Uggerhøj, L (1996): Profesjonelle personligheter, i: Sandbæk, Mona og Gunnar Tveiten (red.) *Sammen med familien*, Oslo, Kommuneforlaget.

Vagli, Å. 2009: *Behind closed doors; exploring the institutional logic of child protection work*. Bergen: University of Bergen.

Vaage, L.A (2012): *Syngja*. Oslo: Oktoberforlaget

Weber, M. and Fivelsdal, E.(2000): *Makt og byråkrati : essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Oslo, Gyldendal.

Widerberg, K. (2001): *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Universitetsforlaget. Oslo

Wilig, C. (2004): *Qualitative Research in Psychology. Adventures in theory and method*. UK & USA: Open in University Press.

Winther Jørgensen, M og Phillips, L. (2010): *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Wittgenstein, L. (1997): *Filosofiske undersøkelser*. Norsk utgave. Oslo: Pax forlag, A/S.

Øfsti, A.K.S. (2008): *Some call it love. Exploring Norwegian Systemic Couple Therapists Discourses of love, Intimacy and Sexuality*. University of East London, Tavistock Clinic. Doctorate of Systemic Psychotherapy.

Øfsti, A.K.S. (2010): *Parterapi. Kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Univeritetsforlaget.

Øfsti, A.K.S. (2013): *Å lese etter teksten. Om teksters betydning for terapeutisk praksis, om å være leser og skriver av tekster om terapi, trøst og forandring*. Fokus på Familien, Universitetsforlaget.

Aamodt Granli, L. (1997): *Den gode relasjonen: støtte, omsorg eller anerkjennelse?* Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Vedlegg I. Informasjon til informantene

Informasjonsbrev til informanter vedrørende forskningsprosjekt:

”Stammespråk i barnevernet ”

Formål med studiet:

Jeg er masterstudent ved Diakonhjemmets høyskole i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for min studie er språket i barnevernet.

Barnevernet har det jeg kaller et eget stammespråk, det er ord og begreper som har blitt allmenngyldige og som man kommuniserer i det daglige arbeidet.

Oftest bli begreper sidestilt og begreper brukes om hverandre. Eksempler på stammespråk vil være: *”Mor er ikke veiledningsbar”*, *”Mor er psykisk ustabil”*, *”God gammeldags omsorgssvikt”*, *”Ungdommen er utagerende”*, *”Barnet er lite tilpasningsdyktig”* og *”Barnet er vanskelig plasserbar”*.

Jeg er interessert i å finne ut av om det språk vi benytter oss av i barnevernet bidrar til å konstruere en virkelighetsforståelse av de klienter vi jobber med.

Jeg ønsker å få mer kunnskap om denne typen uttrykk gjennom å stille spørsmål til hvilken betydning språket får for hvordan vi beskriver hverandre og hvordan vi møter hverandre som mennesker.

Som forsker ønsker jeg å få mer kunnskap om det språket barnevernet kommuniserer og om barnevernets språk utgjør noen forskjell for forståelsen av klienter.

Studien:

Studien innebærer at jeg som forsker skal delta sammen med dere/avdelingen på interne møter hvor det drøftes klientsaker.

Min forskning er kvalitativ og kalles deltagende observasjon. Det vil for Dere innebære at jeg er med på ett til to drøftingsmøter/saksmøter i deres tjeneste, jeg vil ikke gripe inn i spørsmål som vedrører de enkelte saker.

Det vil også være mulig at jeg ønsker å ha et intervju med en eller flere saksbehandlere for å utdype studien nærmere. Det vil da være et kvalitativt intervju.

Tema under intervjuet er mine forskningsspørsmål, men også det den enkelte/dere syntes er viktig med tanke på mitt tema; språket i barnevernet.

Av praktiske hensyn vil jeg benytte meg av en båndopptager under møtet og intervjuet.

Jeg har et mål om å få kunnskap om språket som benyttes i barnevernet og dere kan bidra med erfaringer som er viktige. Jeg har som mål å få mer kunnskap om hvilke holdninger og tradisjoner som påvirker det språket barnevernet benytter seg av og hvordan det påvirker forståelsen av de klienter det jobbes med. Det kan også bidra til en mer helhetlig forståelse av klienten og bli beskrivende for hvordan vi tenker, skriver og snakker med hverandre.

Frivillig deltagelse:

Mitt spørsmål til dere er om dere kan tenke dere å delta i dette forskningsprosjektet?

Det er frivillig å delta i studien. Dere kan når som helst og uten grunn trekke deres samtykke til å delta i studien. Dersom dere nå sier ja til å delta, kan dere senere trekke tilbake ditt samtykke. Dersom det er ønskelig kan dere få lese igjennom intervjuet og komme med eventuelle kommentarer.

Alle krav til anonymitet og taushetsplikt vil bli overholdt. Alt materiale vil bli makulert etter at masteroppgaven er ferdig juni 2013. Min veileder på masteroppgaven er Anne Kyong Sook Øfsti, 1. Amanuensis, D.Sys.Psych, Diakonhjemmets høyskole.

Hvis det er noe dere/du lurer på kan jeg kontaktes på telefon 46616479 eller sende en e-post til nina.marie.unnfoss.solberg@bufetat.no

Med vennlig hilsen

Nina Solberg.

Vedlegg: Samtykkeerklæring

Vedlegg II. Samtykkeerklæring

Samtykke til deltakelse i studien

”Stammespråk i barnevernet”

En studie av hvordan språket kan skape virkelighetsoppfatning av klienter i barnevernet.

1. Jeg har lest informasjonsskrivet og fått informasjon om studien.
2. Min deltakelse blir ivaretatt med hensyn til strenge krav om anonymitet og etiske vurderinger i forskningen.
3. Jeg har fått informasjon om frivillig deltakelse og at jeg når som helst kan trekke meg fra deltakelse uten å oppgi grunn.
4. Jeg er kjent med at det ikke vil være mulig å identifisere meg i den ferdigstilte masteroppgaven.

Jeg er villig til å delta i studien.

.....

(Signatur av prosjektdeltaker, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien.

.....

(Signatur av forsker, mastergradstudie, Diakonhjemmets høgskole i Oslo, dato)

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Anne Øfsti
Diakonhjemmet Høgskole
Diakonveien 14 - 16
0370 OSLO

Vår dato: 06.08.2012

Vår ref:31055 / 3 / SSA

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 13.07.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

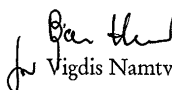
31055	<i>Stammespråket i barnevernet. En studie av hvordan språket kan skape virkelighetsoppfatning av klienter i barnevernet</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Anne Øfsti</i>
Student	<i>Nina Solberg</i>

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Sondre S. Arnesen

Kontaktperson: Sondre S. Arnesen tlf: 55 58 25 83

✓ Vedlegg: Prosjektvurdering

✓ Kopi: Nina Solberg, Skaudalen 24, 1727 SARPSBORG

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kytte.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Prosjektnr: 31055

Personvernombudet kan ikke se at det i prosjektet behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger. Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Personvernombudet legger til grunn at man ved transkripsjon av intervjuer eller annen overføring av data til en datamaskin, ikke registrerer opplysninger som gjør det mulig å identifisere enkeltpersoner, verken direkte eller indirekte. Alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet må være anonyme. Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken direkte gjennom navn eller personnummer, indirekte gjennom bakgrunnsvariabler eller gjennom navneliste/koblingsnøkkel eller krypteringsformel og kode.

Ombudet minner om at det ved observasjon under saksmøter bør undersøkes om taushetsplikten er til hinder for dette. Anbefaler derfor at student/veileder tar kontakt med Barne- og likestillingsdepartementet angående en eventuell søknad om dispensasjon fra taushetsplikten.